శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

శ్రీపరాశరమహర్షిప్రణీతే శ్రీవిష్ణుపురాణే

॥ ద్వితీయోంఽశః ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

శ్రీ రంగరామానుజ మహాదేశికన్

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

విషయసూచీ

1	ప్రథమోఽధ్యాయః	**2**
2	ద్వితీయోఽధ్యాయః	**7**
3	తృతీయోఽధ్యాయః	**13**
4	చతుర్థోఽధ్యాయః	**17**
5	పంచమోఽధ్యాయః	**27**
6	షష్ఠోఽధ్యాయః	**30**
7	సప్తమోఽధ్యాయః	**36**
8	అష్టమోఽధ్యాయః	**41**
9	నవమోఽధ్యాయః	**54**
10	దశమోఽధ్యాయః	**57**
11	ఏకాదశోఽధ్యాయః	**60**
12	ద్వాదశోఽధ్యాయః	**63**
13	త్రయోదశోఽధ్యాయః	**69**
14	చతుర్దశోఽధ్యాయః	**80**
15	పంచదశోఽధ్యాయః	**84**
16	షోడశోఽధ్యాయః	**89**

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ ద్వితీయేంఽశే ప్రథమోఽధ్యాయః ॥

శ్రీమైత్రేయ ఉవాచ

భగవన్సమ్యగాఖ్యాతం మమైతదఖిలం త్వయా।
జగతః సర్గసంబంధి యత్పృష్టోఽసి గురో మయా ॥ **1** ॥ 1

యోఽయమంశో జగత్సృష్టిసంబంధో గదితస్త్వయా।
తత్రాహం శ్రోతుమిచ్ఛామి భూయోఽపి మునిసత్తమ ॥ **2** ॥ 2

ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ సుతౌ స్వాయంభువస్య యౌ।
తయోరుత్తానపాదస్య ధ్రువః పుత్రస్త్వయోదితః ॥ **3** ॥ 3

ప్రియవ్రతస్య నైవోక్తా భవతా ద్విజ సంతతిః।
తామహం శ్రోతుమిచ్ఛామి ప్రసన్నో వక్తుమర్హసి ॥ **4** ॥ 4

శ్రీపరాశర ఉవాచ

కర్దమస్యాత్మజాం కన్యాముపయేమే ప్రియవ్రతః।
సమ్రాట్ కుక్షిశ్చ తత్కన్యే దశపుత్రాస్తథాఽపరే ॥ **5** ॥ 5

మహాప్రజ్ఞా మహావీర్యా వినీతా దయితా పితుః।
ప్రియవ్రతసుతాః ఖ్యాతాస్తేషాం నామాని మే శృణు ॥ **6** ॥ 6

ఆగ్నీధ్రశ్చాగ్నిబాహుశ్చ వపుష్మాంద్యుతిమాంస్తథా।
మేధా మేధాతిథిర్భవ్యః సవనః పుత్ర ఏవ చ ॥ **7** ॥ 7

జ్యోతిష్మాందశమస్తేషాం సత్యనామా సుతోఽభవత్।
ప్రియవ్రతస్య పుత్రాస్తే ప్రఖ్యాతా బలవీర్యతః ॥ **8** ॥ 8

మేధాగ్నిబాహుపుత్రాస్తు త్రయో యోగపరాయణాః।
జాతిస్మరా మహాభాగా న రాజ్యాయ మనో దధుః ॥ **9** ॥ 9

నిర్మలాః సర్వకాలంతు సమస్తార్థేషు వై మునే।
చక్రుః క్రియాం యథాన్యాయమఫలాకాంక్షిణో హి తే ॥ **10** ॥ 10

ప్రియవ్రతో దదౌ తేషాం సప్తానాం మునిసత్తమ।
సప్తద్వీపాని మైత్రేయ విభజ్య సుమహాత్మనాం ॥ **11** ॥ 11

జంబూద్వీపం మహాభాగ సాగ్నీధ్రాయ దదౌ పితా।
మేధాతిథేస్తథా ప్రాదాత్ప్లక్షద్వీపం తథాపరం ॥ **12** ॥ 12

శాల్మలే చ వపుష్మంతం నరేంద్రమభిషిక్తవాన్।
జ్యోతిష్మంతం కుశద్వీపే రాజానం కృతవాన్ప్రభుః ॥ **13** ॥ 13

ద్యుతిమంతం చ రాజానం క్రౌంచద్వీపే సమాదిశత్।
శాకద్వీపేశ్వరం చాపి భవ్యం చక్రే ప్రియవ్రతః।
పుష్కరాధిపతిం చక్రే సవనం చాపి స ప్రభుః ॥ **14** ॥ 14

జంబూద్వీపేశ్వరో యస్తు ఆగ్నీధ్రో మునిసత్తమ ॥ **15** ॥ 15

తస్య పుత్రా బభూవుస్తే ప్రజాపతిసమా నవ।
నాభిః కింపురుషశ్చైవ హరివర్ష ఇలావృతః ॥ **16** ॥ 16

రమ్యో హిరణ్వాన్భద్రశ్చ కురుర్భద్రాశ్వ ఏవ చ।
కేతుమాలస్తథైవాన్యః సాధుచేష్టోఽభవన్నృపః ॥ **17** ॥ 17

జంబూద్వీపవిభాగాంశ్చ తేషాం విప్ర నిశామయ।
పిత్రా దత్తం హిమాహ్వం తు వర్షం నాభేస్తు దక్షిణం ॥ **18** ॥ 18

హేమకూటం తథా వర్షం దదౌ కింపురుషాయ సః।
తృతీయం నైషధం వర్షం హరివర్షాయ దత్తవాన్ ॥ **19** ॥ 19

ఇలావృతాయ ప్రదదౌ మేరుర్యత్ర తు మధ్యమః।
నీలాచలాశ్రితం వర్షం రమ్యాయ ప్రదదౌ పితా ॥ **20** ॥ 20

శ్వేతం తదుత్తరం వర్షం పిత్రా దత్తం హిరణ్వతే ॥ **21** ॥ 21

యదుత్తరం శృంగవతో వర్షం తత్కురవే దదౌ।
మేరోః పూర్వేణ యద్వర్షం భద్రాశ్వాయ ప్రదత్తవాన్ ॥ **22** ॥ 22

గంధమాదనవర్షం తు కేతుమాలాయ దత్తవాన్।
ఇత్యేతాని దదౌ తేభ్యః పుత్రేభ్యః స నరేశ్వరః ॥ **23** ॥ 23

వర్షేష్వేతేషు తాన్పుత్రానభిషిచ్య స భూమిపః।
శాలగ్రామం మహాపుణ్యం మైత్రేయ తపసే యయౌ ॥ **24** ॥ 24

యాని కింపురుషాదీని వర్షాణ్యష్టౌ మహామునే।
తేషాంస్వాభావికీసిద్ధిః సుఖప్రాయాహ్యయత్నతః ॥ **25** ॥ 25

విపర్యయో న తేష్వస్తి జరామృత్యుభయం న చ।
ధర్మాధర్మౌ న తేష్వాస్తాం నోత్తమాధమమధ్యమాః।
న తేష్వస్తి యుగావస్థా క్షేత్రేష్వష్టసు సర్వదా ॥ **26** ॥ 26

హిమాహ్వయం తు వై వర్షం నాభేరాసీన్మహాత్మనః।
తస్యర్షభోఽభవత్పుత్రో మేరుదేవ్యాం మహాద్యుతిః ॥ **27** ॥ 27

ఋషభాద్భరతో జజ్ఞే జ్యేష్ఠః పుత్రశతస్య సః।
కృత్వా రాజ్యం స్వధర్మేణ తథేష్ట్వా వివిధాన్మఖాన్ ॥ **28** ॥ 28

అభిషిచ్య సుతం వీరం భరతం పృథివీపతిః।
తపసే స మహాభాగః పులహస్యాశ్రమం యయౌ ॥ **29** ॥ 29

వానప్రస్థవిధానేన తత్రాపి కృతనిశ్చయః।
తపస్తేపే యథాన్యాయమియాజ స మహీపతిః ॥ **30** ॥ 30

తపసా కర్షితోఽత్యర్థం కృశో ధమనిసంతతః।
నగ్నో వీటాం ముఖే కృత్వా వీరాధ్వానం తతో గతః ॥ **31** ॥ 31

తతశ్చ భారతం వర్షమేతల్లోకేషు గీయతే।
భరతాయ యతః పిత్రా దత్తం ప్రాతిష్ఠతా వనం ॥ **32** ॥ 32

సుమతిర్భరతస్యాభూత్పుత్రః పరమధార్మికః।
కృత్వా సమ్యగ్దదౌ తస్మై రాజ్యమిష్టమఖః పితా ॥ **33** ॥ 33

పుత్రసంక్రామితశ్రీస్తు భరతః స మహీపతిః।
యోగాభ్యాసరతః ప్రాణాన్ శాలగ్రామేఽత్యజన్మునే ॥ **34** ॥ 34

అజాయత చ విప్రోఽసౌ యోగినాం ప్రవరే కులే।
మైత్రేయ తస్య చరితం కథయిష్యామి తే పునః ॥ **35** ॥ 35

సుమతేస్తేజసస్తస్మాదింద్రద్యుమ్నో వ్యజాయత।
పరమేష్ఠీ తతస్తస్మాత్ప్రతిహారస్తదన్వయః ॥ **36** ॥ 36

ప్రతిహర్తేతి విఖ్యాత ఉత్పన్నస్తస్య చాత్మజః।
భవస్తస్మాదథోద్గీథః ప్రస్తావస్తత్సుతో విభుః ॥ **37** ॥ 37

పృథుస్తతస్తతో నక్తో నక్తస్యాపి గయః సుతః।
నరో గయస్య తనయస్తత్పుత్రోఽభూద్విరాట్ తతః ॥ **38** ॥ 38

తస్య పుత్రో మహావీర్యో ధీమాంస్తస్మాదజాయత।
మహాంతస్తత్సుతశ్చాభూన్మనస్యుస్తస్య చాత్మజః ॥ **39** ॥ 39

త్వష్టా త్వష్టుశ్చ విరజో రజస్తస్యాప్యభూత్సుతః।
శతజిద్రజసస్తస్య జజ్ఞే పుత్రశతం మునే ॥ **40** ॥ 40

విష్వగ్జ్యోతిః ప్రధానాస్తే యైరిమా వర్ద్ధితాః ప్రజాః।
తైరిదం భారతం వర్షం నవభేదమలంకృతం ॥ **41** ॥ 41

తేషాం వంశప్రసూతైశ్చ భుక్తేయం భారతీ పురా।
కృతత్రేతాదిసర్గేణ యుగాఖ్యామేకసప్తతిం ॥ **42** ॥ 42

ఏష స్వాయంభువః సర్గో యేనేదం పూరితం జగత్।
వారాహే తు మునే కల్పే పూర్వమన్వంతరాధిపః ॥ **43** ॥ 43

॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే ద్వితీయేంఽశే ప్రథమోఽధ్యాయః ॥

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ ద్వితీయేంఽశే ద్వితీయోఽధ్యాయః ॥

శ్రీమైత్రేయ ఉవాచ

కథితో భవతా బ్రహ్మన్సర్గః స్వాయంభువశ్చ మే ।
శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం త్వత్తః సకలం మండలం భువః ॥ **1** ॥ 44

యావంతః సాగరా ద్వీపాస్తథా వర్షాణి పర్వతాః ।
వనాని సరితః పుర్యో దేవాదీనాం తథా మునే ॥ **2** ॥ 45

యత్ప్రమాణమిదం సర్వం యదాధారం యదాత్మకం ।
సంస్థానమస్య చ మునే యథావద్వక్తుమర్హసి ॥ **3** ॥ 46

శ్రీపరాశర ఉవాచ

మైత్రేయ శ్రూయతామేతత్సంక్షేపాద్ గదతో మమ ।
నాస్య వర్షశతేనాపి వక్తుం శక్యో హి విస్తరః ॥ **4** ॥ 47

జంబూప్లక్షాహ్వయౌ ద్వీపౌ శాల్మలశ్చాపరో ద్విజ ।
కుశః క్రౌంచస్తథా శాకః పుష్కరశ్చైవ సప్తమః ॥ **5** ॥ 48

ఏతే ద్వీపాః సముద్రైస్తు సప్త సప్తభిరావృతాః ।
లవణేక్షుసురాసర్పిర్దధిదుగ్ధజలైః సమం ॥ **6** ॥ 49

జంబూద్వీపః సమస్తానామేతేషాం మధ్యసంస్థితః ।
తస్యాపి మేరుర్మైత్రేయ మధ్యే కనకపర్వతః ॥ **7** ॥ 50

చతురాశీతిసాహస్రో యోజనైరస్య చోచ్ఛ్రయః ॥ **8** ॥ 51

ప్రవిష్టః షోడశాధస్తాద్ద్వాత్రింశన్మూర్ధ్ని విస్తృతః ।
మూలే షోడశసాహస్రో విస్తారస్తస్య సర్వశః ॥ **9** ॥ 52

భూపద్మస్యాస్య శైలోఽసౌ కర్ణికాకారసంస్థితః ॥ **10** ॥ 53

హిమవాన్హేమకూటశ్చ నిషధశ్చాస్య దక్షిణే ।
నీలః శ్వేతశ్చ శృంగీ చ ఉత్తరే వర్షపర్వతాః ॥ **11** ॥ 54

లక్షప్రమాణౌ ద్వౌ మధ్యౌ దశహీనాస్తథాపరే ।
సహస్రద్వితయోచ్ఛ్రాయాస్తావద్విస్తారిణశ్చ తే ॥ **12** ॥ 55

భారతం ప్రథమం వర్షం తతః కింపురుషం స్మృతం ।
హరివర్షం తథైవాన్యన్మేరోర్దక్షిణతో ద్విజ ॥ **13** ॥ 56

రమ్యకం చోత్తరం వర్షం తస్యైవాను హిరణ్మయం ।
ఉత్తరాః కురవశ్చైవ యథా వై భారతం తథా ॥ **14** ॥ 57

నవసాహస్రమేకైకమేతేషాం ద్విజసత్తమ ।
ఇలావృతం చ తన్మధ్యే సౌవర్ణో మేరురుచ్ఛ్రితః ॥ **15** ॥ 58

మేరోశ్చతుర్దిశం తత్తు నవసాహస్రవిస్తృతం ।
ఇలావృతం మహాభాగ చత్వారశ్చాత్ర పర్వతాః ॥ **16** ॥ 59

విష్కంభా రచితా మేరోర్యోజనాయుతముచ్ఛ్రితాః ॥ **17** ॥ 60

పూర్వేణ మందరో నామ దక్షిణే గంధమాదనః ।
విపులః పశ్చిమే పార్శ్వే సుపార్శ్వశ్చోత్తరే స్మృతః ॥ **18** ॥ 61

కదంబస్తేషు జంబూశ్చ పిప్పలో వట ఏవ చ ।
ఏకాదశశతాయామాః పాదపా గిరికేతవః ॥ **19** ॥ 62

జంబూద్వీపస్య సా జంబూర్నామహేతుర్మహామునే।
మహాగజప్రమాణాని జంబ్వాస్తస్యాఃఫలాని వై।
పతంతి భూభృతఃపృష్ఠే శీర్యమాణాని సర్వతః॥ **20** ॥ 63

రసేన తేషాం ప్రఖ్యాతా తత్ర జాంబూనదీతి వై।
సరిత్ప్రవర్తతే చాపి పీయతే తన్నివాసిభిః॥ **21** ॥ 64

న స్వేదో న చ దౌర్గంధ్యం న జరా నేంద్రియక్షయః।
తత్పానాత్స్వచ్ఛమనసాం జనానాం తత్ర జాయతే॥ **22** ॥ 65

తీరమృత్తద్రసం ప్రాప్య సుఖవాయువిశోషితా।
జాంబూనదాఖ్యం భవతి సువర్ణం సిద్ధభూషణం॥ **23** ॥ 66

భద్రాశ్వం పూర్వతో మేరోఃకేతుమాలం చ పశ్చిమే।
వర్షే ద్వే తు మునిశ్రేష్ఠ తయోర్మధ్యమిలావృతఃఃః

మేరోరనంతరాంగేషు జఠరాదిష్్వవస్థితాః।
శంఖకూటోఽథ ఋషభో హంసో నాగస్తథాపరః।
కాలంజాద్యాశ్చ తథా ఉత్తరే కేసరాచలాః ॥ **30** ॥ 73

చతుర్దశసహస్రాణి యోజనానాం మహాపురీ।
మేరోరుపరి మైత్రేయ బ్రహ్మణః ప్రథితా దివి ॥ **31** ॥ 74

తస్యాస్సమంతతశ్చాష్టౌ దిశాసు విదిశాసు చ।
ఇంద్రాదిలోకపాలానాం ప్రఖ్యాతాః ప్రవరాః పురః ॥ **32** ॥ 75

విష్ణుపాదవినిష్క్రాంతా ప్లావయిత్వేందుమండలం।
సమంతాద్ బ్రహ్మణః పుర్యాం గంగా పతతి వై దివః ॥ **33** ॥ 76

సా తత్ర పతితా దిక్షు చతుర్ధా ప్రతిపద్యతే।
సీతా చాలకనందా చ చక్షుర్భద్రా చ వై క్రమాత్ ॥ **34** ॥ 77

పూర్వేణ శైలాత్సీతా తు శైలం యాత్యంతరిక్షగా।
తతశ్చ పూర్వవర్షేణ భద్రాశ్వేనైతి సార్ణవం ॥ **35** ॥ 78

తథైవాలకనందాపి దక్షిణేనైత్య భారతం।
ప్రయాతి సాగరం భూత్వా సప్తభేదా మహామునే ॥ **36** ॥ 79

చక్షుశ్చ పశ్చిమగిరీనతీత్య సకలాంస్తతః।
పశ్చిమం కేతుమాలాఖ్యం వర్షం గత్వైతి సాగరం ॥ **37** ॥ 80

భద్రా తథోత్తరగిరీనుత్తరాంశ్చ తథా కురూన్।
అతీత్యోత్తరమంభోధిం సమభ్యేతి మహామునే ॥ **38** ॥ 81

ఆనీలనిషధాయామౌ మాల్యవద్గంధమాదనౌ।
తయోర్మధ్యగతో మేరుః కర్ణికాకారసంస్థితః ॥ **39** ॥ 82

భారతాః కేతుమాలాశ్చ భద్రాశ్వాః కురవస్తథా।
పత్రాణి లోకపద్మస్య మర్యాదాశైలబాహ్యతః ॥ **40** ॥ 83

జఠరో దేవకూటశ్చ మర్యాదాపర్వతావుభౌ।
తౌ దక్షిణోత్తరాయామావానీలనిషధాయతౌ ॥ **41** ॥ 84

గంధమాదనకైలాసౌ పూర్వపశ్చాయతావుభౌ।
అశీతియోజనాయామావర్ణవాంతర్వ్యవస్థితౌ ॥ **42** ॥ 85

నిషధః పారియాత్రశ్చ మర్యాదాపర్వతావుభౌ।
మేరోః పశ్చిమదిగ్భాగే యథా పూర్వే తథా స్థితౌ ॥ **43** ॥ 86

త్రిశృంగో జారుధిశ్చైవ ఉత్తరౌ వర్షపర్వతౌ।
పూర్వపశ్చాయతావేతావర్ణవాంతర్వ్యవస్థితౌ ॥ **44** ॥ 87

ఇత్యేతే మునివర్యోక్తా మర్యాదాపర్వతాస్తవ।
జఠరాద్యాః స్థితా మేరోస్తేషాం ద్వౌ ద్వౌ చతుర్దిశం ॥ **45** ॥ 88

మేరోశ్చతుర్దిశం యే తు ప్రోక్తాః కేసరపర్వతాః।
శీతాంతాద్యా మునే తేషామతీవ హి మనోరమాః।
శైలానామంతరే ద్రోణ్యాః సిద్ధచారణసేవితాః ॥ **46** ॥ 89

సురమ్యాణి తథా తాసు కాననాని పురాణి చ।
లక్ష్మీవిష్ణ్వగ్నిసూర్యాదిదేవానాం మునిసత్తమ।
తాస్వాయతనవర్యాణి జుష్టాని వరకిన్నరైః ॥ **47** ॥ 90

గంధర్వయక్షరక్షాంసి తథా దైతేయదానవాః।
క్రీడంతి తాసు రమ్యాసు శైలద్రోణీష్వహర్నిశం ॥ **48** ॥ 91

భౌమా హ్యేతే స్మృతాః స్వర్గా ధర్మిణామాలయా మునే।
నైతేషు పాపకర్మాణో యాంతి జన్మశతైరపి ॥ **49** ॥ 92

భద్రాశ్వే భగవాన్విష్ణురాస్తే హయశిరా ద్విజ।
వరాహः కేతుమాలే తు భారతే కూర్మరూపధృక్ ॥ **50** ॥ 93

మత్స్యరూపశ్చ గోవిందः కురుష్వాస్తే జనార్దనः ॥ **51** ॥ 94

విశ్వరూపేణ సర్వత్ర సర్వः సర్వత్రగో హరిः।
సర్వస్యాధారభూతోఽసౌ మైత్రేయాస్తేఽఖిలాత్మకः ॥ **52** ॥ 95

యాని కింపురుషాదీని వర్షాణ్యష్టౌ మహామునే।
న తేషు శోకో నాయాసో నోద్వేగः క్షుద్భయాదికం ॥ **53** ॥ 96

స్వస్థాः ప్రజా నిరాతంకాస్సర్వదుఃఖవివర్జితాः।
దశద్వాదశవర్షాణాం సహస్రాణి స్థిరాయుషः ॥ **54** ॥ 97

న తేషు వర్షతే దేవో భౌమాన్యంభాంసి తేషు వై।
కృతత్రేతాదికం నైవ తేషు స్థానేషు కల్పనా ॥ **55** ॥ 98

సర్వేష్వేతేషు వర్షేషు సప్త సప్త కులాచలాः।
నద్యశ్చ శతశస్తేభ్యः ప్రసూతా యా ద్విజోత్తమ ॥ **56** ॥ 99

॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే ద్వితీయేంఽశే ద్వితీయోఽధ్యాయః ॥

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ ద్వితీయేంఽశే తృతీయోఽధ్యాయః ॥

శ్రీపరాశర ఉవాచ

ఉత్తరం యత్సముద్రస్య హిమాద్రేశ్చైవ దక్షిణం।
వర్షం తద్భారతం నామ భారతీ యత్ర సంతతిః ॥ **1** ॥ 100

నవయోజనసాహస్రో విస్తారోఽస్య మహామునే।
కర్మభూమిరియం స్వర్గమపవర్గం చ గచ్ఛతాం ॥ **2** ॥ 101

మహేంద్రో మలయః సహ్యః శుక్తిమాన్ఋక్షపర్వతః।
వింధ్యశ్చ పారియాత్రశ్చ సప్తాత్ర కులపర్వతాః ॥ **3** ॥ 102

అతః సంప్రాప్యతే స్వర్గో ముక్తిమస్మాత్ప్రయాంతి వై।
తిర్యక్త్వం నరకం చాపి యాంత్యతః పురుషా మునే ॥ **4** ॥ 103

ఇతః స్వర్గశ్చ మోక్షశ్చ మధ్యం చాంతశ్చ గమ్యతే।
న ఖల్వన్యత్ర మర్త్యానాం కర్మ భూమౌ విధీయతే ॥ **5** ॥ 104

భారతస్యాస్య వర్షస్య నవభేదాన్నిశామయ।
ఇంద్రద్వీపః కసేరుశ్చ తామ్రపర్ణో గభస్తిమాన్ ॥ **6** ॥ 105

నాగద్వీపస్తథా సౌమ్యో గంధర్వస్త్వథ వారుణః।
అయం తు నవమస్తేషాం ద్వీపః సాగరసంవృతః ॥ **7** ॥ 106

యోజనానాం సహస్రం తు ద్వీపోఽయం దక్షిణోత్తరాత్।
పూర్వే కిరాతా యస్యాంతే పశ్చిమే యవనాః స్థితాః ॥ **8** ॥ 107

బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యా మధ్యే శూద్రాశ్చ భాగశః।
ఇజ్యాయుధవణిజ్యాద్యైర్వర్తయంతో వ్యవస్థితాః ॥ **9** ॥ 108

శతద్రూచంద్రభాగాద్యా హిమవత్పాదనిర్గతాః।
వేదస్మృతిముఖాద్యాశ్చ పారియాత్రోద్భవా మునే ॥ **10** ॥ 109

నర్మదా సురసాద్యాశ్చ నద్యో వింధ్యాద్రినిర్గతాః।
తాపీపయోష్ణినిర్వింధ్యాప్రముఖా ఋక్షసంభవాః ॥ **11** ॥ 110

గోదావరీ భీమరథీ కృష్ణవేణ్యాదికాస్తథా।
సహ్యపాదోద్భవా నద్యః స్మృతాః పాపభయాపహాః ॥ **12** ॥ 111

కృతమాలా తామ్రపర్ణీప్రముఖా మలయోద్భవాః।
త్రిసామా చార్యకుల్యాద్యా మహేంద్రప్రభవాః స్మృతాః ॥ **13** ॥ 112

ఋషికుల్యాకుమారాద్యాః శుక్తిమత్పాదసంభవాః।
ఆసాం నద్యుపనద్యశ్చ సంత్యన్యాశ్చ సహస్రశః ॥ **14** ॥ 113

తాస్వివే కురుపాంచాలా మధ్యదేశాదయో జనాః।
పూర్వదేశాదికాశ్చైవ కామరూపనివాసినః ॥ **15** ॥ 114

పుండ్రాః కలింగా మగధా దక్షిణాద్యాశ్చ సర్వశః।
తథాపరాంతాః సౌరాష్ట్రాః శూరాభీరాస్తథార్బుదాః ॥ **16** ॥ 115

కారూషా మాలవాశ్చైవ పారియాత్రనివాసినః।
సౌవీరాః సైంధవా హూణాః సాల్వాఃకోశలవాసినః।
మాద్రారామాస్తథాంబష్ఠాః పారసీకాదయస్తథా ॥ **17** ॥ 116

ఆసాం పిబంతి సలిలం వసంతి సహితాః సదా।
సమీపతో మహాభాగ హృష్టపుష్టజనాకులాః ॥ **18** ॥ 117

చత్వారి భారతే వర్షే యుగాన్యత్ర మహామునే।
కృతం త్రేతా ద్వాపరంచ కలిశ్చాన్యత్ర న క్వచిత్ ॥ **19** ॥ 118

తపస్తప్యంతి మునయో జుహ్వతే చాత్ర యజ్వినః।
దానాని చాత్ర దీయంతే పరలోకార్థమాదరాత్ ॥ **20** ॥ 119

పురుషైర్యజ్ఞపురుషో జంబూద్వీపే సదేజ్యతే।
యజ్ఞైర్యజ్ఞమయో విష్ణురన్యద్వీపేషు చాన్యథా ॥ **21** ॥ 120

అత్రాపి భారతం శ్రేష్ఠం జంబూద్వీపే మహామునే।
యతో హి కర్మభూరేషా హ్యతోఽన్యా భోగభూమయః ॥ **22** ॥ 121

అత్ర జన్మసహస్రాణాం సహస్రైరపి సత్తమ।
కదాచిల్లభతే జంతుర్మానుష్యం పుణ్యసంచయాత్ ॥ **23** ॥ 122

గాయంతి దేవాః కిల గీతకాని
ధన్యాస్తు తే భారత భూమిభాగే।
స్వర్గాపవర్గాస్పదమార్గభూతే
భవంతి భూయః పురుషాః సురత్వాత్ ॥ **24** ॥ 123

కర్మాణ్యసంకల్పితతత్ఫలాని
సంన్యస్య విష్ణౌ పరమాత్మభూతే।
అవాప్య తాం కర్మమహీమనంతే
తస్మిన్ లయం యే త్వమలాః ప్రయాంతి ॥ **25** ॥ 124

జానీమ నైతత్ క్వ వయం విలీనే
స్వర్గప్రదే కర్మణి దేహబంధం।
ప్రాప్స్యామ ధన్యాః ఖలు తే మనుష్యా
యే భారతే నేంద్రియవిప్రహీనాః ॥ **26** ॥ 125

నవవర్షం తు మైత్రేయ జంబూద్వీపమిదం మయా।
లక్షయోజనవిస్తారం సంక్షేపాత్కథితం తవ ॥ **27** ॥ 126

జంబూద్వీపం సమావృత్య లక్షయోజనవిస్తరః।
మైత్రేయ వలయాకారః స్థితః క్షారోదధిర్బహిః ॥ **28** ॥ 127

॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే ద్వితీయేంఽశే తృతీయోఽధ్యాయః ॥

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ ద్వితీయేంఽశే చతుర్థోఽధ్యాయః ॥

శ్రీపరాశర ఉవాచ

క్షారోదేన యథా ద్వీపో జంబూసంజ్ఞోఽభివేష్టితః।
సంవేష్ట్య క్షారముదధిం ప్లక్షద్వీపస్తథా స్థితః ॥ **1** ॥ 128

జంబూద్వీపస్య విస్తారః శతసాహస్రసమ్మితః।
స ఏవ ద్విగుణో బ్రహ్మన్ ప్లక్షద్వీప ఉదాహృతః ॥ **2** ॥ 129

సప్త మేధాతిథేః పుత్రాః ప్లక్షద్వీపేశ్వరస్య వై।
జ్యేష్ఠః శాంతహయో నామ శిశిరస్తదనంతరః ॥ **3** ॥ 130

సుఖోదయస్తథానందః శివః క్షేమక ఏవ చ।
ధ్రువశ్చ సప్తమస్తేషాం ప్లక్షద్వీపేశ్వరా హి తే ॥ **4** ॥ 131

పూర్వం శాంతహయం వర్షం శిశిరం చ సుఖం తథా।
ఆనందం చ శివం చైవ క్షేమకం ధ్రువమేవ చ ॥ **5** ॥ 132

మర్యాదాకారకాస్తేషాం తథాన్యే వర్షపర్వతాః।
సప్తైవ తేషాం నామాని శృణుష్వ మునిసత్తమ ॥ **6** ॥ 133

గోమేదశ్చైవ చంద్రశ్చ నారదో దుందుభిస్తథా।
సోమకః సుమనాశ్చైవ వైభ్రాజశ్చైవ సప్తమః ॥ **7** ॥ 134

వర్షాచలేషు రమ్యేషు వర్షేష్వేతేషు చానఘాః।
వసంతి దేవగంధర్వసహితాః సతతం ప్రజాః ॥ **8** ॥ 135

తేషు పుణ్యా జనపదాశ్చిరాచ్చ మ్రియతే జనః।
నాధయో వ్యాధయో వాపి సర్వకాలసుఖం హి తత్ ॥ **9** ॥ 136

తేషాం నద్యస్తు సప్తైవ వర్షాణాం చ సముద్రగాః।
నామతస్తాః ప్రవక్ష్యామి శ్రుతాః పాపం హరంతి యాః ॥ **10** ॥ 137

అనుతప్తా శిఖీ చైవ విపాశా త్రిదివాక్లమా।
అమృతా సుకృతా చైవ సప్తైతాస్తత్ర నిమ్నగాః ॥ **11** ॥ 138

ఏతే శైలాస్తథా నద్యః ప్రధానాః కథితాస్తవ।
క్షుద్రశైలాస్తథా నద్యస్తత్ర సంతి సహస్రశః।
తాః పిబంతి సదా హృష్టా నదీర్జనపదాస్తు తే ॥ **12** ॥ 139

అపసర్పిణీ న తేషాం వై న చైవోత్సర్పిణీ ద్విజ।
న త్వేవాస్తి యుగావస్థా తేషు స్థానేషు సప్తసు ॥ **13** ॥ 140

త్రేతాయుగసమః కాలః సర్వదైవ మహామతే।
ప్లక్షద్వీపాదిషు బ్రహ్మంఛాకద్వీపాంతికేషు వై ॥ **14** ॥ 141

పంచ వర్షసహస్రాణి జనా జీవంత్యనామయాః।
ధర్మాః పంచ తథైతేషు వర్ణాశ్రమవిభాగశః ॥ **15** ॥ 142

వర్ణాశ్చ తత్ర చత్వారస్తాన్నిబోధ వదామి తే ॥ **16** ॥ 143

ఆర్యకాః కురరాశ్చైవ విదిశ్యా భావినశ్చ తే।
విప్రక్షత్రియవైశ్యాస్తే శూద్రాశ్చ మునిసత్తమ ॥ **17** ॥ 144

జంబూవృక్షప్రమాణస్తు తన్మధ్యే సుమహాంస్తరుః।
ప్లక్షస్తన్నామసంజ్ఞోఽయం ప్లక్షద్వీపో ద్విజోత్తమ ॥ **18** ॥ 145

ఇజ్యతే తత్ర భగవాంస్తైర్వర్ణైరార్యకాదిభిః।
సోమరూపీ జగత్స్రష్టా సర్వః సర్వేశ్వరో హరిః ॥ **19** ॥ 146

ప్లక్షద్వీపప్రమాణేన ప్లక్షద్వీపః సమావృతః।
తథైవేక్షురసోదేన పరివేషానుకారిణా ॥ **20** ॥ 147

ఇత్యేవం తవ మైత్రేయ ప్లక్షద్వీప ఉదాహృతః।
సంక్షేపేణ మయా భూయః శాల్మలం మే నిశామయ ॥ **21** ॥ 148

శాల్మలస్యేశ్వరో వీరో వపుష్మాంస్తత్సుతాంఛృణు।
తేషాం తు నామసంజ్ఞాని సప్తవర్షాణి తాని వై ॥ **22** ॥ 149

శ్వేతోఽథ హరితశ్చైవ జీమూతో రోహితస్తథా।
వైద్యుతో మానసశ్చైవ సుప్రభశ్చ మహామునే ॥ **23** ॥ 150

శాల్మలేన సముద్రోఽసౌ ద్వీపేనేక్షురసోదకః।
విస్తారద్విగుణేనాథ సర్వతః సంవృతః స్థితః ॥ **24** ॥ 151

తత్రాపి పర్వతాః సప్త విజ్ఞేయా రత్నయోనయః।
వర్షాభివ్యంజకా యే తు తథా సప్త చ నిమ్నగాః ॥ **25** ॥ 152

కుముదశ్చోన్నతశ్చైవ తృతీయశ్చ బలాహకః।
ద్రోణో యత్ర మహౌషధ్యః స చతుర్థో మహీధరః ॥ **26** ॥ 153

కంకస్తు పంచమః షష్ఠో మహిషః సప్తమస్తథా।
ककుద్మాన్పర్వతవరః సరిన్నామాని మే శృణు ॥ **27** ॥ 154

యోనిస్తోయా విత్రుష్ణా చ చంద్రా ముక్తా విమోచనీ।
నివృత్తిః సప్తమీ తాసాం స్మృతాస్తాః పాపశాంతిదాః ॥ **28** ॥ 155

శ్వేతంచ హరితం చైవ వైద్యుతం మానసం తథా।
జీమూతం రోహితం చైవ సుప్రభం చాపి శోభనం।
సప్తైతాని తు వర్షాణి చాతుర్వర్ణ్యయుతాని వై ॥ **29** ॥ 156

శాల్మలే యే తు వర్ణాశ్చ వసంత్యేతే మహామునే।
కపిలాశ్చారుణాః పీతాః కృష్ణాశ్చైవ పృథక్ పృథక్ ॥ **30** ॥ 157

బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాః శూద్రాశ్చైవ యజంతి తం।
భగవంతం సమస్తస్య విష్ణుమాత్మానమవ్యయం।
వాయుభూతం మఖశ్రేష్ఠైర్యజ్వానో యజ్ఞసంస్థితిం ॥ **31** ॥ 158

దేవానామత్ర సాన్నిధ్యమతీవ సుమనోహరే।
శాల్మలిః సుమహాన్వృక్షో నామ్నా నిర్వృతికారకః ॥ **32** ॥ 159

ఏష ద్వీపః సముద్రేణ సురోదేన సమావృతః।
విస్తారాచ్ఛాల్మలస్యైవ సమేన తు సమంతతః ॥ **33** ॥ 160

సురోదకః పరివృతః కుశద్వీపేన సర్వతః।
శాల్మలస్య తు విస్తారాద్ ద్విగుణేన సమంతతః ॥ **34** ॥ 161

జ్యోతిష్మతః కుశద్వీపే సప్త పుత్రాంఛృణుష్వ తాన్ ॥ **35** ॥ 162

ఉద్భిదో వేణుమాంశ్చైవ వైరథో లంబనో ధృతిః।
ప్రభాకరోఽథ కపిలస్తన్నామా వర్షపద్ధతిః ॥ **36** ॥ 163

తస్మిన్వసంతి మనుజాః సహ దైతేయదానవైః।
తథైవ దేవగంధర్వయక్షకింపురుషాదయః ॥ **37** ॥ 164

వర్ణాస్తత్రాపి చత్వారో నిజానుష్ఠానతత్పరాః।
దమినః శుష్మిణః స్నేహా మందేహాశ్చ మహామునే ॥ **38** ॥ 165

బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాః శూద్రాశ్చానుక్రమోదితాః ॥ **39** ॥ 166

యథోక్తకర్మకర్తృత్వాత్స్వాధికారక్షయాయ తే।
తత్రైవ తం కుశద్వీపే బ్రహ్మరూపం జనార్దనం।
యజంతః క్షపయంత్యుగ్రమధికారఫలప్రదం ॥ **40** ॥ 167

విద్రుమో హేమశైలశ్చ ద్యుతిమాన్ పుష్పవాంస్తథా।
కుశేశయో హరిశ్చైవ సప్తమో మందరాచలః ॥ **41** ॥ 168

వర్షాచలాస్తు సప్తైతే తత్ర ద్వీపే మహామునే।
నద్యశ్చ సప్త తాసాం తు శృణు నామాన్యనుక్రమాత్ ॥ **42** ॥ 169

ధూతపాపా శివా చైవ పవిత్రా సమ్మతిస్తథా।
విద్యుదంభా మహీ చాన్యా సర్వపాపహరాస్త్వమాః ॥ **43** ॥ 170

అన్యాః సహస్రశస్తత్ర క్షుద్రనద్యస్తథాచలాః।
కుశద్వీపే కుశస్తంబః సంజ్ఞయా తస్య తత్స్మృతం ॥ **44** ॥ 171

తత్ప్రమాణేన స ద్వీపో ఘృతోదేన సమావృతః।
ఘృతోదశ్చ సముద్రో వై క్రౌంచద్వీపేన సంవృతః ॥ **45** ॥ 172

క్రౌంచద్వీపో మహాభాగ శ్రూయతాంచాపరో మహాన్।
కుశద్వీపస్య విస్తారాద్ ద్విగుణో యస్య విస్తరః ॥ **46** ॥ 173

క్రౌంచద్వీపే ద్యుతిమతః పుత్రాస్తస్య మహాత్మనః।
తన్నామాని చ వర్షాణి తేషాం చక్రే మహీపతిః ॥ **47** ॥ 174

కుశలో మందగశ్చోష్ణః పీవరోఽథాంధకారకః।
మునిశ్చ దుందుభిశ్చైవ సప్తైతే తత్సుతా మునే ॥ **48** ॥ 175

తత్రాపి దేవగంధర్వసేవితాః సుమనోహరాః।
వర్షాచలా మహాబుద్ధే తేషాం నామాని మే శృణు ॥ **49** ॥ 176

క్రౌంచశ్చ వామనశ్చైవ తృతీయశ్చాంధకారకః।
చతుర్థో రత్నశైలశ్చ స్వాహినీ హయసన్నిభః ॥ **50** ॥ 177

దివావృత్పంచమశ్చాత్ర తథాన్యః పుండరీకవాన్ ।
దుందుభిశ్చ మహాశైలో ద్విగుణాస్తే పరస్పరం ।
ద్వీపా ద్వీపేషు యే శైలా యథా ద్వీపేషు తే తథా ॥ **51** ॥ 178

వర్షేష్వేతేషు రమ్యేషు తథా శైలవరేషు చ ।
నివసంతి నిరాతంకాః సహ దేవగణైః ప్రజాః ॥ **52** ॥ 179

పుష్కరాః పుష్కలా ధన్యాస్తిష్యాఖ్యాశ్చ మహామునే ।
బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాః శూద్రాశ్చానుక్రమోదితాః ॥ **53** ॥ 180

నదీర్మైత్రేయ తే తత్ర యాః పిబంతి శృణుష్వ తాః ।
సప్తప్రధానాః శతశస్తత్రాన్యాః క్షుద్రనిమ్నగాః ॥ **54** ॥ 181

గౌరీ కుముద్వతీ చైవ సంధ్యా రాత్రిర్మనోజవా ।
క్షాంతిశ్చ పుండరీకా చ సప్తైతా వర్షనిమ్నగాః ॥ **55** ॥ 182

తత్రాపి విష్ణుర్భగవాన్పుష్కరాద్యైర్జనార్దనః ।
యాగై రుద్రస్వరూపశ్చ ఇజ్యతే యజ్ఞసన్నిధౌ ॥ **56** ॥ 183

క్రౌంచద్వీపః సముద్రేణ దధిమండోదకేన చ ।
ఆవృతః సర్వతః క్రౌంచద్వీపతుల్యేన మానతః ॥ **57** ॥ 184

దధిమండోదకశ్చాపి శాకద్వీపేన సంవృతః ।
క్రౌంచద్వీపస్య విస్తారాద్ ద్విగుణేన మహామునే ॥ **58** ॥ 185

శాకద్వీపేశ్వరస్యాపి భవ్యస్య సుమహాత్మనః ।
సప్తైవ తనయాస్తేషాం దదౌ వర్షాణి సప్త సః ॥ **59** ॥ 186

జలదశ్చ కుమారశ్చ సుకుమారో మరీచకః ।
కుసుమోదశ్చ మౌదాకిః సప్తమశ్చ మహాద్రుమః ॥ **60** ॥ 187

తత్సంజ్ఞాన్యేవ తత్రాపి సప్త వర్షాణ్యనుక్రమాత్ ।
తత్రాపి పర్వతాః సప్త వర్షవిచ్ఛేదకారిణః ॥ **61** ॥ 188

పూర్వస్తత్రోదయగిరిర్జలాధారస్తథాపరః ।
తథా రైవతకః శ్యామస్తథైవాస్తగిరిర్ద్విజ ।
ఆంబికేయస్తథా రమ్యః కేసరీ పర్వతోత్తమః ॥ **62** ॥ 189

శాకస్తత్ర మహావృక్షః సిద్ధగంధర్వసేవితః ।
యత్రత్యవాతసంస్పర్శాదాహ్లాదో జాయతే పరః ॥ **63** ॥ 190

తత్ర పుణ్యా జనపదాశ్చాతుర్వర్ణ్యసమన్వితాః ।
నద్యశ్చాత్ర మహాపుణ్యాః సర్వపాపభయాపహాః ॥ **64** ॥ 191

సుకుమారీ కుమారీ చ నలినీ ధేనుకా చ యా ।
ఇక్షుశ్చ వేణుకా చైవ గభస్తీ సప్తమీ తథా ॥ **65** ॥ 192

అన్యాశ్చ శతశస్తత్ర క్షుద్రనద్యో మహామునే ।
మహీధరాస్తథా సంతి శతశోఽథ సహస్రశః ॥ **66** ॥ 193

తాః పిబంతి ముదా యుక్తా జలదాదిషు యే స్థితాః ।
వర్షేషు తే జనపదాః స్వర్గాదభ్యేత్య మేదినీం ॥ **67** ॥ 194

ధర్మహానిర్న తేష్వస్తి న సంఘర్షః పరస్పరం ।
మర్యాదావ్యుత్క్రమో నాపి తేషు దేశేషు సప్తసు ॥ **68** ॥ 195

మగాశ్చ మాగధాశ్చైవ మానసా మందగాస్తథా ।
మగా బ్రాహ్మణభూయిష్ఠా మాగధాః క్షత్రియాస్తథా ।
వైశ్యాస్తు మానసాస్తేషాం శూద్రాస్తేషాం తు మందగాః ॥ **69** ॥ 196

శాకద్వీపే తు తైర్విష్ణుః సూర్యరూపధరో మునే ।
యథోక్తైరిజ్యతే సమ్యక్కర్మభిర్నియతాత్మభిః ॥ **70** ॥ 197

శాకద్వీపస్తు మైత్రేయ క్షీరోదేన సమావృతః।
శాకద్వీపప్రమాణేన వలయేనేవ వేష్టితః ॥ **71** ॥ 198

క్షీరాబ్ధిః సర్వతో బ్రహ్మన్పుష్కరాఖ్యేన వేష్టితః।
ద్వీపేన శాకద్వీపాత్తు ద్విగుణేన సమంతతః ॥ **72** ॥ 199

పుష్కరే సవనస్యాపి మహావీరోఽభవత్సుతః।
ధాతకిశ్చ తయోస్తత్ర ద్వే వర్షే నామచిహ్నితే।
మహావీరం తథైవాన్యద్ధాతకీఖండసంజ్ఞితం ॥ **73** ॥ 200

ఏకశ్చాత్ర మహాభాగ ప్రఖ్యాతో వర్షపర్వతః।
మానసోత్తరసంజ్ఞో వై మధ్యతో వలయాకృతిః ॥ **74** ॥ 201

యోజనానాం సహస్రాణి ఊర్ధ్వం పంచాశదుచ్ఛ్రితః।
తావదేవ చ విస్తీర్ణః సర్వతః పరిమండలః ॥ **75** ॥ 202

పుష్కరద్వీపవలయం మధ్యేన విభజన్నివ।
స్థితోఽసౌ తేన విచ్ఛిన్నం జాతం తద్వర్షకద్వయం ॥ **76** ॥ 203

వలయాకారమేకైకం తయోర్వర్షం తథా గిరిః ॥ **77** ॥ 204

దశవర్షసహస్రాణి తత్ర జీవంతి మానవాః।
నిరామయా విశోకాశ్చ రాగద్వేషాదివర్జితాః ॥ **78** ॥ 205

అధమోత్తమౌ న తేష్వాస్తాం న వధ్యవధకౌ ద్విజ।
నేర్ష్యాసూయా భయం ద్వేషో దోషో లోభాదికో న చ ॥ **79** ॥ 206

మహావీరం బహిర్వర్షం ధాతకీఖండమంతతః।
మానసోత్తరశైలస్య దేవదైత్యాదిసేవితం ॥ **80** ॥ 207

సత్యానృతే న తత్రాస్తాం ద్వీపే పుష్కరసంజ్ఞితే।
న తత్ర నద్యః శైలా వా ద్వీపే వర్షద్వయాన్వితే ॥ **81** ॥ 208

తుల్యవేషాస్తు మనుజా దేవాస్తత్త్రైకరూపిణః।
వర్ణాశ్రమాచారహీనం ధర్మాచరణవర్జితం ॥ **82** ॥ 209

త్రయీ వార్తా దండనీతిశుశ్రూషారహితంచ యత్।
వర్షద్వయం తు మైత్రేయ భౌమః స్వర్గోఽయముత్తమః ॥ **83** ॥ 210

సర్వర్తుసుఖదః కాలో జరారోగాదివర్జితః।
ధాతకీఖండసంజ్ఞేఽథ మహావీరే చ వై మునే ॥ **84** ॥ 211

న్యగ్రోధః పుష్కరద్వీపే బ్రహ్మణః స్థానముత్తమం।
తస్మిన్నివసతి బ్రహ్మా పూజ్యమానః సురాసురైః ॥ **85** ॥ 212

స్వాదూదకేనోదధినా పుష్కరః పరివేష్టితః।
సమేన పుష్కరస్యైవ విస్తారాన్మండలం తథా ॥ **86** ॥ 213

ఏవం ద్వీపాః సముద్రైశ్చ సప్త సప్తభిరావృతాః।
ద్వీపశ్చైవ సముద్రశ్చ సమానౌ ద్విగుణౌ పరౌ ॥ **87** ॥ 214

పయాంసి సర్వదా సర్వసముద్రేషు సమాని వై।
న్యూనాతిరిక్తతా తేషాం కదాచిన్నైవ జాయతే ॥ **88** ॥ 215

స్థాలీస్థమగ్నిసంయోగాదుద్రేకి సలిలం యథా।
తథేందువృద్ధౌ సలిలమంభోధౌ మునిసత్తమ ॥ **89** ॥ 216

అన్యూనానతిరిక్తాశ్చ వర్ధంత్యాపో హసంతి చ।
ఉదయాస్తమనేష్విందోః పక్షయోః శుక్లకృష్ణయోః ॥ **90** ॥ 217

దశోత్తరాణి పంచైవ హ్యంగులానాం శతాని వై।
అపాం వృద్ధిక్షయౌ దృష్టౌ సాముద్రీణాం మహామునే ॥ **91** ॥ 218

భోజనం పుష్కరద్వీపే తత్ర స్వయముపస్థితం।
షడ్రసం భుంజతే విప్ర ప్రజాః సర్వాః సదైవ హి ॥ **92** ॥ 219

స్వాదూదకస్య పరితో దృశ్యతేఽలోకసంస్థితిః।
ద్విగుణా కాంచనీ భూమిః సర్వజంతువివర్జితా ॥ **93** ॥ 220

లోకాలోకస్తతశ్శైలో యోజనాయుతవిస్తృతః।
ఉచ్ఛ్రాయేణాపి తావంతి సహస్రాణ్యచలో హి సః ॥ **94** ॥ 221

తతస్తమః సమావృత్య తం శైలం సర్వతః స్థితం।
తమశ్చాండకటాహేన సమంతాత్పరివేష్టితం ॥ **95** ॥ 222

పంచాశత్కోటివిస్తారా సేయముర్వీ మహామునే।
సహైవాండకటాహేన సద్వీపాబ్ధిమహీధరా ॥ **96** ॥ 223

సేయం ధాత్రీ విధాత్రీ చ సర్వభూతగుణాధికా।
ఆధారభూతా సర్వేషాం మైత్రేయ జగతామితి ॥ **97** ॥ 224

॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే ద్వితీయేంఽశే చతుర్థోఽధ్యాయః ॥

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ ద్వితీయేంఽశే పంచమోఽధ్యాయః ॥

శ్రీపరాశర ఉవాచ

విస్తార ఏష కథితః పృథివ్యా భవతో మయా।
సప్తతిస్తు సహస్రాణి ద్విజోచ్ఛ్రాయోఽపి కథ్యతే ॥ **1** ॥ 225

దశసాహస్రమేకైకం పాతాలం మునిసత్తమ।
అతలం వితలం చైవ నితలం చ గభస్తిమత్।
మహాఖ్యం సుతలం చాగ్ర్యం పాతాలం చాపి సప్తమం ॥ **2** ॥ 226

శుక్లకృష్ణారుణాః పీతాః శర్కరాః శైలకాంచనాః।
భూమయో యత్ర మైత్రేయ వరప్రాసాదమండితాః ॥ **3** ॥ 227

తేషు దానవదైతేయా యక్షాశ్చ శతశస్తథా।
నివసంతి మహానాగజాతయశ్చ మహామునే ॥ **4** ॥ 228

స్వర్లోకాదపి రమ్యాణి పాతాలానీతి నారదః।
ప్రాహ స్వర్గసదాం మధ్యే పాతాలాభ్యాగతో దివి ॥ **5** ॥ 229

ఆహ్లాదకారిణః శుభ్రా మణయో యత్ర సుప్రభాః।
నాగాభరణభూషాసు పాతాలం కేన తత్సమం ॥ **6** ॥ 230

దైత్యదానవకన్యాభిరితశ్చేతశ్చ శోభితే।
పాతాలే కస్య న ప్రీతిర్విముక్తస్యాపి జాయతే ॥ **7** ॥ 231

దివార్కరశ్మయో యత్ర ప్రభాం తన్వంతి నాతపం।
శశిరశ్మిర్న శీతాయ నిశి ద్యోతాయ కేవలం ॥ **8** ॥ 232

భక్ష్యభోజ్యమహాపానముదితైరపి భోగిభిః।
యత్ర న జ్ఞాయతే కాలో గతోఽపి దనుజాదిభిః ॥ **9** ॥ 233

వనాని నద్యో రమ్యాణి సరాంసి కమలాకరాః।
పుంస్కోకిలాభిలాపాశ్చ మనోజ్ఞాన్యంబరాణి చ ॥ **10** ॥ 234

భూషణాన్యతిశుభ్రాణి గంధాఢ్యం చానులేపనం।
వీణావేణుమృదంగానాం స్వనాస్తూర్యాణి చ ద్విజ ॥ **11** ॥ 235

ఏతాన్యన్యాని చోదారభాగ్యభోగ్యాని దానవైః।
దైత్యోరగైశ్చ భుజ్యంతే పాతాలాంతరగోచరైః ॥ **12** ॥ 236

పాతాలానామధశ్చాస్తే విష్ణోర్యా తామసీ తనుః।
శేషాఖ్యా యద్గుణాన్వక్తుం న శక్తా దైత్యదానవాః ॥ **13** ॥ 237

యోఽనంతః పఠ్యతే సిద్ధైర్దేవో దేవర్షిపూజితః।
స సహస్రశిరా వ్యక్తస్వస్తికామలభూషణః ॥ **14** ॥ 238

ఫణామణిసహస్రేణ యః స విద్యోతయందిశః।
సర్వాన్కరోతి నిర్వీర్యాన్ హితాయ జగతోఽసురాన్ ॥ **15** ॥ 239

మదాఘూర్ణితనేత్రోఽసౌ యః సదైవైకకుండలః।
కిరీటీ స్రగ్ధరో భాతి సాగ్నిః శ్వేత ఇవాచలః ॥ **16** ॥ 240

నీలవాసా మదోత్సిక్తః శ్వేతహారోపశోభితః।
సాభ్రగంగాప్రవాహోఽసౌ కైలాసాద్రిరివాపరః ॥ **17** ॥ 241

లాంగలాసక్తహస్తాగ్రో బిభ్రన్ముసలముత్తమం।
ఉపాస్యతే స్వయం కాంత్యా యో వారుణ్యా చ మూర్త్యా ॥ **18** ॥ 242

కల్పాంతే యస్య వక్త్రేభ్యో విషానలశిఖోజ్జ్వలః।
సంకర్షణాత్మకో రుద్రో నిష్క్రమ్యాత్తి జగత్త్రయం ॥ **19** ॥ 243

స బిభ్రచ్ఛేఖరీభూతమశేషం క్షితిమండలం ।
ఆస్తే పాతాలమూలస్థః శేషోఽశేషసురార్చితః ॥ **20** ॥ 244

తస్య వీర్యం ప్రభావశ్చ స్వరూపం రూపమేవ చ ।
న హి వర్ణయితుం శక్యం జ్ఞాతుం చ త్రిదశైరపి ॥ **21** ॥ 245

యస్యైషా సకలా పృథ్వీ ఫణామణిశిఖారుణా ।
ఆస్తే కుసుమమాలేవ కస్తద్వీర్యం వదిష్యతి ॥ **22** ॥ 246

యదా విజృంభతేఽనంతో మదాఘూర్ణితలోచనః ।
తదా చలతి భూరేషా సాబ్ధితోయా సకాననా ॥ **23** ॥ 247

గంధర్వాప్సరసః సిద్ధాః కిన్నరోరగచారణాః ।
నాంతం గుణానాం గచ్ఛంతి తేనానంతోఽయమవ్యయః ॥ **24** ॥ 248

యస్య నాగవధూహస్తైర్లేపితం హరిచందనం ।
ముహుః శ్వాసానిలాపాస్తం యాతి దిక్షూదవాసతాం ॥ **25** ॥ 249

యమారాధ్య పురాణర్షిర్గర్గో జ్యోతీంషి తత్త్వతః ।
జ్ఞాతవాన్సకలం చైవ నిమిత్తపఠితం ఫలం ॥ **26** ॥ 250

తేనేయం నాగవర్యేణ శిరసా విధృతా మహీ ।
బిభర్తి మాలాం లోకానాం సదేవాసురమానుషాం ॥ **27** ॥ 251

॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే ద్వితీయేంఽశే పంచమోఽధ్యాయః ॥

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ ద్వితీయేంఽశే షష్ఠోఽధ్యాయః ॥

శ్రీపరాశర ఉవాచ

తతశ్చ నరకా విప్ర భువోఽధః సలిలస్య చ।
పాపినో యేషు పాత్యంతే తాంఛృణుష్వ మహామునే ॥ **1** ॥ 252

రౌరవః సూకరో రోధస్తాలో విశసనస్తథా।
మహాజ్వాలస్తప్తకుంభో లవణోఽథ విలోహితః ॥ **2** ॥ 253

రుధిరాంభో వైతరణిః కృమీశః కృమిభోజనః।
అసిపత్రవనం కృష్ణో లాలాభక్షశ్చ దారుణః ॥ **3** ॥ 254

తథా పూయవహః పాపో వహ్నిజ్వాలో హ్యధః శిరాః।
సందంశః కాలసూత్రశ్చ తమశ్చావీచిరేవ చ ॥ **4** ॥ 255

శ్వభోజనోఽథాప్రతిష్ఠశ్చాప్రచిశ్చ తథా పరః।
ఇత్యేవమాదయశ్చాన్యే నరకా భృశదారుణాః ॥ **5** ॥ 256

యమస్య విషయే ఘోరాః శస్త్రాగ్నిభయదాయినః।
పతంతి యేషు పురుషాః పాపకర్మరతాస్తు యే ॥ **6** ॥ 257

కూటసాక్షీ తథాఽసమ్యక్పక్షపాతేన యో వదేత్।
యశ్చాన్యదనృతం వక్తి స నరో యాతి రౌరవం ॥ **7** ॥ 258

భ్రూణహా పురహంతా చ గోఘ్నశ్చ మునిసత్తమ।
యాంతి తే నరకం రోధం యశ్చోచ్ఛ్వాసనిరోధకః ॥ **8** ॥ 259

సురాపో బ్రహ్మహా హర్తా సువర్ణస్య చ సూకరే।
ప్రయాంతి నరకే యశ్చ తైః సంసర్గముపైతి వై ॥ **9** ॥ 260

రాజన్యవైశ్యహా తాలే తథైవ గురుతల్పగః।
తప్తకుండే స్వసృగామీ హంతి రాజభటాంశ్చ యః ॥ **10** ॥ 261

సాధ్వీవిక్రయకృద్బంధపాలః కేసరివిక్రయీ।
తప్తలోహే పతంత్యేతే యశ్చ భక్తం పరిత్యజేత్ ॥ **11** ॥ 262

స్నుషాం సుతాం చాపి గత్వా మహాజ్వాలే నిపాత్యతే।
అవమంతా గురూణాం యో యశ్చాక్రోష్టా నరాధమః ॥ **12** ॥ 263

వేదదూషయితా యశ్చ వేదవిక్రయికశ్చ యః।
అగమ్యగామీ యశ్చ స్యాత్తే యాంతి లవణం ద్విజ ॥ **13** ॥ 264

చోరో విలోహే పతతి మర్యాదాదూషకస్తథా ॥ **14** ॥ 265

దేవద్విజపితృద్వేష్టా రత్నదూషయితా చ యః।
స యాతి కృమిభక్షే వై కృమీశే చ దురిష్టకృత్ ॥ **15** ॥ 266

పితృదేవాతిథీంస్త్యక్త్వా పర్యశ్నాతి నరాధమః।
లాలాభక్షే స యాత్యుగ్రే శరకర్తా చ వేధకే ॥ **16** ॥ 267

కరోతి కర్ణినో యశ్చ యశ్చ ఖడ్గాదికృన్నరః।
ప్రయాంత్యేతే విశసనే నరకే భృశదారుణే ॥ **17** ॥ 268

అసత్ప్రతిగృహీతా తు నరకే యాత్యధోముఖే।
అయాజ్యయాజకశ్చైవ తథా నక్షత్రసూచకః ॥ **18** ॥ 269

వేగీ పూయవహే చైకో యాతి మిష్టాన్నభుఙ్నరః ॥ **19** ॥ 270

లాక్షామాంసరసానాం చ తిలానాం లవణస్య చ।
విక్రేతా బ్రాహ్మణో యాతి తమేవ నరకం ద్విజ ॥ **20** ॥ 271

మార్జారకుక్కుటచ్ఛాగశ్వవరాహవిహంగమాన్।
పోషయన్నరకం యాతి తమేవ ద్విజసత్తమ ॥ **21** ॥ 272

రంగోపజీవీ కైవర్త్తః కుండాశీ గరదస్తథా।
సూచీ మాహిషకశ్చైవ పర్వకారీ చ యో ద్విజః ॥ **22** ॥ 273

ఆగారదాహీ మిత్రఘ్నుః శాకునిర్గ్రామయాజకః।
రుధిరాంధే పతంత్యేతే సోమం విక్రీణతే చ యే ॥ **23** ॥ 274

మఖహా గ్రామహంతా చ యాతి వైతరణీం నరః ॥ **24** ॥ 275

రేతఃపాతాదికర్త్తారో మర్యాదాభేదినో హి యే।
తే కృష్ణే యాంత్యశౌచాశ్చ కుహకాజీవినశ్చ యే ॥ **25** ॥ 276

అసిపత్రవనం యాతి వనచ్ఛేదీ వృథైవ యః।
ఔరభ్రికో మృగవ్యాధో వహ్నిజ్వాలే పతంతి వై ॥ **26** ॥ 277

యాంత్యేతే ద్విజ తత్రైవ యే చాపాకేషు వహ్నిదాః ॥ **27** ॥ 278

వ్రతానాం లోపకో యశ్చ స్వాశ్రమాద్విచ్యుతశ్చ యః।
సందంశయాతనామధ్యే పతతస్తావుభావపి ॥ **28** ॥ 279

దివా స్వప్నే చ స్కందంతే యే నరా బ్రహ్మచారిణః।
పుత్రైరధ్యాపితా యే చ తే పతంతి శ్వభోజనే ॥ **29** ॥ 280

ఏతే చాన్యే చ నరకాః శతశోఽథ సహస్రశః।
యేషు దుష్కృతకర్మాణః పచ్యంతే యాతనాగతాః ॥ **30** ॥ 281

యథైవ పాపాన్యేతాని తథాన్యాని సహస్రశః।
భుజ్యంతే తాని పురుషైర్నరకాంతరగోచరైః ॥ **31** ॥ 282

వర్ణాశ్రమవిరుద్ధం చ కర్మ కుర్వంతి యే నరాః।
కర్మణా మనసా వాచా నిరయేషు పతంతి తే ॥ **32** ॥ 283

అధఃశిరోభిర్దృశ్యంతే నారకైర్దివి దేవతాః।
దేవాశ్చాధోముఖాన్సర్వానధఃపశ్యంతి నారకాన్ ॥ **33** ॥ 284

స్థావరాః కృమయోఽబ్జాశ్చ పక్షిణఃపశవో నరాః।
ధార్మికాస్త్రిదశాస్తద్వన్మోక్షిణశ్చ యథాక్రమం ॥ **34** ॥ 285

సహస్రభాగప్రథమా ద్వితీయానుక్రమాస్తథా।
సర్వే హ్యేతే మహాభాగ యావన్ముక్తిసమాశ్రయాః ॥ **35** ॥ 286

యావంతో జంతవఃస్వర్గే తావంతో నరకౌకసః।
పాపకృద్యాతి నరకం ప్రాయశ్చిత్తపరాఙ్ముఖః ॥ **36** ॥ 287

పాపానామనురూపాణి ప్రాయశ్చిత్తాని యద్యథా।
తథా తథైవ సంస్మృత్య ప్రోక్తాని పరమర్షిభిః ॥ **37** ॥ 288

పాపే గురూణి గురుణి స్వల్పాన్యల్పే చ తద్విదః।
ప్రాయశ్చిత్తాని మైత్రేయ జగుఃస్వాయంభువాదయః ॥ **38** ॥ 289

ప్రాయశ్చిత్తాన్యశేషాణి తపఃకర్మాత్మకాని వై।
యాని తేషామశేషాణాం కృష్ణానుస్మరణం పరం ॥ **39** ॥ 290

కృతే పాపేఽనుతాపో వై యస్య పుంసఃప్రజాయతే।
ప్రాయశ్చిత్తం తు తస్యైకం హరిసంస్మరణం పరం ॥ **40** ॥ 291

ప్రాతర్నిశి తథా సంధ్యామధ్యాహ్నాదిషు సంస్మరన్।
నారాయణమవాప్నోతి సద్యఃపాపక్షయాన్నరః ॥ **41** ॥ 292

విష్ణుసంస్మరణాత్క్షీణసమస్తక్లేశసంచయః।
ముక్తిం ప్రయాతి స్వర్గాప్తిస్తస్య విఘ్నోఽనుమీయతే ॥ **42** ॥ 293

వాసుదేవే మనో యస్య జపహోమార్చనాదిషు।
తస్యాంతరాయో మైత్రేయ దేవేంద్రత్వాదికం ఫలం ॥ **43** ॥ 294

క్వ నాకపృష్ఠగమనం పునరావృత్తిలక్షణం।
క్వ జపో వాసుదేవేతి ముక్తిబీజమనుత్తమం ॥ **44** ॥ 295

తస్మాదహర్నిశం విష్ణుం సంస్మరన్పురుషో మునే।
న యాతి నరకం మర్త్యః సంక్షీణాఖిలపాతకః ॥ **45** ॥ 296

మనః ప్రీతికరః స్వర్గే నరకస్తద్విపర్యయః।
నరకస్వర్గసంజ్ఞే వై పాపపుణ్యే ద్విజోత్తమ ॥ **46** ॥ 297

వస్త్వేకమేవ దుఃఖాయ సుఖాయేర్ష్యాగమాయ చ।
కోపాయ చ యతస్తస్మాద్వస్తు వస్త్వాత్మకం కుతః ॥ **47** ॥ 298

తదేవ ప్రీతయే భూత్వా పునర్దుఃఖాయ జాయతే।
తదేవ కోపాయ యతః ప్రసాదాయ చ జాయతే ॥ **48** ॥ 299

తస్మాద్దుఃఖాత్మకం నాస్తి న చ కించిత్సుఖాత్మకం।
మనసః పరిణామోఽయం సుఖదుఃఖాదిలక్షణః ॥ **49** ॥ 300

జ్ఞానమేవ పరం బ్రహ్మ జ్ఞానం బంధాయ చేష్యతే।
జ్ఞానాత్మకమిదం విశ్వం న జ్ఞానాద్విద్యతే పరం ॥ **50** ॥ 301

విద్యావిద్యేతి మైత్రేయ జ్ఞానమేవోపధారయ ॥ **51** ॥ 302

ఏవమేతన్మయాఖ్యాతం భవతో మండలం భువః।
పాతాలాని చ సర్వాణి తథైవ నరకా ద్విజ ॥ **52** ॥ 303

సముద్రాః పర్వతాశ్చైవ ద్వీపా వర్షాణి నిమ్నగాః।
సంక్షేపాత్సర్వమాఖ్యాతం కిం భూయః శ్రోతుమిచ్ఛసి ॥ **53** ॥ 304

॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే ద్వితీయేంఽశే షష్ఠోఽధ్యాయః ॥

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ ద్వితీయేంఽశే సప్తమోఽధ్యాయః ॥

శ్రీమైత్రేయ ఉవాచ

కథితం భూతలం బ్రహ్మన్మమైతదఖిలం త్వయా।
భువర్లోకాదికా~మ్లోకాంచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం మునే ॥ **1** ॥ 305

తథైవ గ్రహసంస్థానం ప్రమాణాని యథా తథా।
సమాచక్ష్వ మహాభాగ తన్మహ్యం పరిపృచ్ఛతే ॥ **2** ॥ 306

శ్రీపరాశర ఉవాచ

రవిచంద్రమసోర్యావన్మయూఖైరవభాస్యతే।
ససముద్రసరిచ్ఛైలా తావతీ పృథివీ స్మృతా ॥ **3** ॥ 307

యావత్ప్రమాణా పృథివీ విస్తారపరిమండలాత్।
నభస్తావత్ప్రమాణం వై వ్యాసమండలతో ద్విజ ॥ **4** ॥ 308

భూమేర్యోజనలక్షే తు సౌరం మైత్రేయ మండలం।
లక్షాద్దివాకరస్యాపి మండలం శశినః స్థితం ॥ **5** ॥ 309

పూర్ణే శతసహస్త్రే తు యోజనానాం నిశాకరాత్।
నక్షత్రమండలం కృత్స్నముపరిష్టాత్ప్రకాశతే ॥ **6** ॥ 310

ద్వే లక్షే చోత్తరే బ్రహ్మన్ బుధో నక్షత్రమండలాత్।
తావత్ప్రమాణభాగే తు బుధస్యాప్యుశనాః స్థితః ॥ **7** ॥ 311

అంగారకోఽపి శుక్రస్య తత్ప్రమాణే వ్యవస్థితః।
లక్షద్వయే తు భౌమస్య స్థితో దేవపురోహితః ॥ **8** ॥ 312

శౌరిర్బృహస్పతేశ్చోర్ధ్వం ద్విలక్షే సమవస్థితః।
సప్తర్షిమండలం తస్మాల్లక్షమేకం ద్విజోత్తమ ॥ **9** ॥ 313

ఋషిభ్యస్తు సహస్రాణాం శతాదూర్ధ్వం వ్యవస్థితః।
మేఢీభూతః సమస్తస్య జ్యోతిశ్చక్రస్య వై ధ్రువః ॥ **10** ॥ 314

త్రైలోక్యమేతత్కథితముత్సేధేన మహామునే।
ఇజ్యాఫలస్య భూరేషా ఇజ్యా చాత్ర ప్రతిష్ఠితా ॥ **11** ॥ 315

ధ్రువాదూర్ధ్వం మహర్లోకో యత్ర తే కల్పవాసినః।
ఏకయోజనకోటిస్తు యత్ర తే కల్పవాసినః ॥ **12** ॥ 316

ద్వే కోటీ తు జనో లోకో యత్ర తే బ్రహ్మణః సుతాః।
సనందనాద్యాః ప్రథితా మైత్రేయామలచేతసః ॥ **13** ॥ 317

చతుర్గుణోత్తరే చోర్ధ్వం జనలోకాత్తపః స్థితం।
వైరాజా యత్ర తే దేవాః స్థితా దాహవివర్జితాః ॥ **14** ॥ 318

షడ్గుణేన తపోలోకాత్సత్యలోకో విరాజతే।
అపునర్మారకా యత్ర బ్రహ్మలోకో హి స స్మృతః ॥ **15** ॥ 319

పాదగమ్యంతు యత్కించిద్వస్త్వస్తి పృథివీమయం।
స భూర్లోకః సమాఖ్యాతో విస్తరోఽస్య మయోదితః ॥ **16** ॥ 320

భూమిసూర్యాంతరం యచ్చ సిద్ధాదిమునిసేవితం।
భువర్లోకస్తు సోఽప్యుక్తో ద్వితీయో మునిసత్తమ ॥ **17** ॥ 321

ధ్రువసూర్యాంతరం యచ్చ నియుతాని చతుర్దశ।
స్వర్లోకః సోఽపి గదితో లోకసంస్థానచింతకైః ॥ **18** ॥ 322

త్రైలోక్యమేతత్కృతకం మైత్రేయ పరిపఠ్యతే।
జనస్తపస్తథా సత్యమితి చాకృతకం త్రయం ॥ **19** ॥ 323

కృతకాకృతయోర్మధ్యే మహర్లోక ఇతి స్మృతః।
శూన్యో భవతి కల్పాంతే యోఽత్యంతం న వినశ్యతి ॥ **20** ॥ 324

ఏతే సప్త మయా లోకా మైత్రేయ కథితాస్తవ।
పాతాలాని చ సప్తైవ బ్రహ్మాండస్యైష విస్తరః ॥ **21** ॥ 325

ఏతదండకటాహేన తిర్యక్ చోర్ధ్వమధస్తథా।
కపిత్థస్య యథా బీజం సర్వతో వై సమావృతం ॥ **22** ॥ 326

దశోత్తరేణ పయసా మైత్రేయాండం చ తద్వృతం।
సర్వోఽంబుపరిధానోఽసౌ వహ్నినా వేష్టితో బహిః ॥ **23** ॥ 327

వహ్నిశ్చ వాయునా వాయుర్మైత్రేయ నభసా వృతః।
భూతాదినా నభః సోఽపి మహతా పరివేష్టితః।
దశోత్తరాణ్యశేషాణి మైత్రేయైతాని సప్త వై ॥ **24** ॥ 328

మహాంతం చ సమావృత్య ప్రధానం సమవస్థితం।
అనంతస్య న తస్యాంతః సంఖ్యానం చాపి విద్యతే ॥ **25** ॥ 329

తదనంతమసంఖ్యాతప్రమాణం చాపి వై యతః।
హేతుభూతమశేషస్య ప్రకృతిః సా పరా మునే ॥ **26** ॥ 330

అండానాం తు సహస్రాణాం సహస్రాణ్యయుతాని చ।
ఈదృశానాం తథా తత్ర కోటికోటిశతాని చ ॥ **27** ॥ 331

దారుణ్యగ్నిర్యథా తైలం తిలే తద్వత్పుమానపి।
ప్రధానేఽవస్థితో వ్యాపీ చేతనాత్మాత్మవేదనః ॥ **28** ॥ 332

ప్రధానం చ పుమాంశ్చైవ సర్వభూతాత్మభూతయా।
విష్ణుశక్త్యా మహాబుద్ధే వృతౌ సంశ్రయధర్మిణౌ ॥ **29** ॥ 333

తయోఃసైవ పృథగ్భావకారణం సంశ్రయస్య చ।
క్షోభకారణభూతా చ సర్గకాలే మహామతే ॥ **30** ॥ 334

యథా సక్తం జలే వాతో బిభర్తి కణికాశతం।
శక్తిఃసాపి తథా విష్ణోఃప్రధానపురుషాత్మకం ॥ **31** ॥ 335

యథా చ పాదపో మూలస్కంధశాఖాదిసంయుతః।
ఆదిబీజాత్ప్రభవతి బీజాన్యన్యాని వై తతః ॥ **32** ॥ 336

ప్రభవంతి తతస్తేభ్యఃసంభవంత్యపరే ద్రుమాః।
తేఽపి తల్లక్షణద్రవ్యకారణానుగతా మునే ॥ **33** ॥ 337

ఏవమవ్యాకృతాత్పూర్వం జాయంతే మహదాదయః।
విశేషాంతాస్తతస్తేభ్యఃసంభవంత్యసురాదయః।
తేభ్యశ్చ పుత్రాస్తేషాం చ పుత్రాణామపరే సుతాః ॥ **34** ॥ 338

బీజాద్వృక్షప్రరోహేణ యథా నాపచయస్తరోః।
భూతానాం భూతసర్గేణ నైవాస్త్యపచయస్తథా ॥ **35** ॥ 339

సన్నిధానాద్యథాకాశకాలాద్యాఃకారణం తరోః।
తథైవాపరిణామేన విశ్వస్య భగవాన్హరిః ॥ **36** ॥ 340

వ్రీహిబీజే యథా మూలం నాలం పత్రాంకురౌ తథా।
కాండం కోషస్తు పుష్పం చ క్షీరం తద్వచ్చ తండులాః ॥ **37** ॥ 341

తుషాఃకణాశ్చ సంతో వై యాంత్యావిర్భావమాత్మనః।
ప్రరోహహేతుసామగ్రీమాసాద్య మునిసత్తమ ॥ **38** ॥ 342

తథా కర్మస్వనేకేషు దేవాద్యాఃసమవస్థితాః।
విష్ణుశక్తిం సమాసాద్య ప్రరోహముపయాంతి వై ॥ **39** ॥ 343

స చ విష్ణుః పరం బ్రహ్మ యతః సర్వమిదం జగత్ ।
జగచ్చ యో యత్ర చేదం యస్మింశ్చ లయమేష్యతి ॥ **40** ॥ 344

తద్బ్రహ్మ తత్పరం ధామ సదసత్పరమం పదం ।
యస్య సర్వమభేదేన యతశ్చైతచ్చరాచరం ॥ **41** ॥ 345

స ఏవ మూలప్రకృతిర్వ్యక్తరూపీ జగచ్చ సః ।
తస్మిన్నేవ లయం సర్వం యాతి తత్ర చ తిష్ఠతి ॥ **42** ॥ 346

కర్తా క్రియాణాం స చ ఇజ్యతే క్రతుః
స ఏవ తత్కర్మఫలం చ తస్య ।
స్రుగాది యత్సాధనమప్యశేషం
హరేర్న కించిద్వ్యతిరిక్తమస్తి ॥ **43** ॥ 347

॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే ద్వితీయేంఽశే సప్తమోఽధ్యాయః ॥

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ ద్వితీయేంఽశే అష్టమోఽధ్యాయః ॥

శ్రీపరాశర ఉవాచ

వ్యాఖ్యాతమేతద్బ్రహ్మాండసంస్థానం తవ సువ్రత।
తతః ప్రమాణసంస్థానే సూర్యాదీనాం శృణుష్వ మే ॥ **1** ॥ 348

యోజనానాం సహస్రాణి భాస్కరస్య రథో నవ।
ఈషాదండస్తథైవాస్య ద్విగుణో మునిసత్తమ ॥ **2** ॥ 349

సార్ధకోటిస్తథా సప్త నియుతాన్యధికాని వై।
యోజనానాం తు తస్యాక్షస్తత్ర చక్రం ప్రతిష్ఠితం ॥ **3** ॥ 350

త్రినాభిమతి పంచారే షణ్నేమిన్యక్షయాత్మకే।
సంవత్సరమయే కృత్స్నం కాలచక్రం ప్రతిష్ఠితం ॥ **4** ॥ 351

హయాశ్చ సప్తచ్ఛందాంసి తేషాం నామాని మే శృణు।
గాయత్రీ చ బృహత్యుష్ణిగ్జగతీ త్రిష్టుబేవ చ।
అనుష్టుప్పంక్తిరిత్యుక్తా ఛందాంసి హరయో రవేః ॥ **5** ॥ 352

చత్వారింశత్సహస్రాణి ద్వితీయోఽక్షో వివస్వతః।
పంచాన్యాని తు సార్ధాని స్యందనస్య మహామతే ॥ **6** ॥ 353

అక్షప్రమాణముభయోః ప్రమాణం తద్యుగార్ద్ధయోః।
హ్రస్వో ఽక్షస్తద్యుగార్ద్ధేన ధ్రువాధారో రథస్య వై।
ద్వితీయేఽక్షే తు తచ్చక్రం సంస్థితం మానసాచలే ॥ **7** ॥ 354

మానసోత్తరశైలస్య పూర్వతో వాసవీ పురీ।
దక్షిణే తు యమస్యాన్యా ప్రతీచ్యాం వరుణస్య చ।
ఉత్తరేణ చ సోమస్య తాసాం నామాని మే శృణు ॥ **8** ॥ 355

వస్వౌకసారా శక్రస్య యామ్యా సంయమనీ తథా।
పురీ సుఖా జలేశస్య సోమస్య చ విభావరీ ॥ **9** ॥ 356

కాష్ఠాం గతో దక్షిణతః క్షిప్తేషురివ సర్పతి।
మైత్రేయ భగవాన్భానుర్జ్యోతిషాం చక్రసంయుతః ॥ **10** ॥ 357

అహోరాత్రవ్యవస్థానకారణం భగవాన్ రవిః।
దేవయానః పరః పంథా యోగినాం క్లేశసంక్షయే ॥ **11** ॥ 358

దివసస్య రవిర్మధ్యే సర్వకాలం వ్యవస్థితః।
సర్వద్వీపేషు మైత్రేయ నిశార్ద్ధస్య చ సమ్ముఖః ॥ **12** ॥ 359

ఉదయాస్తమనే చైవ సర్వకాలం తు సమ్ముఖే।
విదిశాసు త్వశేషాసు తథా బ్రహ్మన్ దిశాసు చ ॥ **13** ॥ 360

యైర్యత్ర దృశ్యతే భాస్వాన్న తేషాముదయః స్మృతః।
తిరోభావం చ యత్రైతి తత్రైవాస్తమనం రవేః ॥ **14** ॥ 361

నైవాస్తమనమర్కస్య నోదయః సర్వదా సతః।
ఉదయాస్తమనాఖ్యం హి దర్శనాదర్శనం రవేః ॥ **15** ॥ 362

శక్రాదీనాం పురే తిష్ఠన్ స్పృశత్యేష పురత్రయం।
వికోణౌ ద్వౌ వికోణస్థస్త్రీన్ కోణాంద్వే పురే తథా ॥ **16** ॥ 363

ఉదితో వర్ద్ధమానాభిరామధ్యాహ్నోత్తపన్ రవిః।
తతః పరం హ్రసంతీభిర్గోభిరస్తం నియచ్ఛతి ॥ **17** ॥ 364

ఉదయాస్తమనాభ్యాం చ స్మృతే పూర్వాపరే దిశౌ।
యావత్పురస్తాత్తపతి తావత్పృష్ఠే చ పార్శ్వయోః ॥ **18** ॥ 365

ఋతేఽమరగిరేర్మేరోరుపరి బ్రహ్మణః సభాం।
యే యే మరీచయోఽర్కస్య ప్రయాంతి బ్రహ్మణః సభాం।
తే తే నిరస్తాస్తద్భాసా ప్రతీపముపయాంతి వై ॥ **19** ॥ 366

తస్మాద్దిశ్యుత్తరస్యాం వై దివారాత్రిః సదైవ హి।
సర్వేషాం ద్వీపవర్షాణాం మేరురుత్తరతో యతః ॥ **20** ॥ 367

ప్రభా వివస్వతో రాత్రావస్తం గచ్ఛతి భాస్కరే।
విశత్యగ్నిమతో రాత్రౌ వహ్నిర్దూరాత్ప్రకాశతే ॥ **21** ॥ 368

వహ్నేః ప్రభా తథా భానుర్దినేష్వావిశతి ద్విజ।
అతీవ వహ్నిసంయోగాదతః సూర్యః ప్రకాశతే ॥ **22** ॥ 369

తేజసీ భాస్కరాగ్నేయే ప్రకాశోష్ణస్వరూపిణీ।
పరస్పరానుప్రవేశాదాప్యాయేతే దివానిశం ॥ **23** ॥ 370

దక్షిణోత్తరభూమ్యర్ద్ధ సముత్తిష్ఠతి భాస్కరే।
అహోరాత్రం విశత్యంభస్తమః ప్రాకాశ్యశీలవత్ ॥ **24** ॥ 371

ఆతామ్రా హి భవంత్యాపో దివా నక్తప్రవేశనాత్।
దినం విశతి చైవాంభో భాస్కరేఽస్తముపేయుషి।
తస్మాచ్ఛుక్లా భవంత్యాపో నక్తమహ్నః ప్రవేశనాత్ ॥ **25** ॥ 372

ఏవం పుష్కరమధ్యేన యదా యాతి దివాకరః।
త్రింశద్భాగంతు మేదిన్యాస్తదా మౌహూర్తికీ గతిః ॥ **26** ॥ 373

కులాలచక్రపర్యంతో భ్రమన్నేష దివాకరః।
కరోత్యహస్తథా రాత్రిం విముంచన్మేదినీం ద్విజ ॥ **27** ॥ 374

అయనస్యోత్తరస్యాదౌ మకరం యాతి భాస్కరః।
తతః కుంభం చ మీనం చ రాశే రాశ్యంతరం ద్విజ ॥ **28** ॥ 375

త్రిష్వేతేష్వథ భుక్తేషు తతో వైషువతీం గతిం।
ప్రయాతి సవితా కుర్వన్నహోరాత్రం తతః సమం ॥ **29** ॥ 376

తతో రాత్రిః క్షయం యాతి వర్ద్ధతేఽనుదినం దినం ॥ **30** ॥ 377

తతశ్చ మిథునస్యాంతే పరాం కాష్ఠాముపాగతః।
రాశిం కర్కటకం ప్రాప్య కురుతే దక్షిణాయనం ॥ **31** ॥ 378

కులాలచక్రపర్యంతో యథా శీఘ్రం ప్రవర్త్తతే।
దక్షిణప్రక్రమే సూర్యస్తథా శీఘ్రం ప్రవర్తతే ॥ **32** ॥ 379

అతివేగితయా కాలం వాయువేగబలాచ్చరన్।
తస్మాత్ప్రకృష్టాం భూమిం తు కాలేనాల్పేన గచ్ఛతి ॥ **33** ॥ 380

సూర్యో ద్వాదశభిః శైఘ్ర్యాన్ముహూర్తైర్దక్షిణాయనే।
త్రయోదశార్ద్ధమృక్షాణామహ్నా తు చరతి ద్విజ।
ముహూర్తైస్తావదృక్షాణి నక్తమష్టాదశైశ్చరన్ ॥ **34** ॥ 381

కులాలచక్రమధ్యస్థో యథా మందం ప్రసర్పతి।
తథోదగయనే సూర్యః సర్పతే మందవిక్రమః ॥ **35** ॥ 382

తస్మాద్దీర్ఘేణ కాలేన భూమిమల్పాం తు గచ్ఛతి।
అష్టాదశముహూర్తం యదుత్తరాయణపశ్చిమం ॥ **36** ॥ 383

అహర్భవతి తచ్చాపి చరతే మందవిక్రమః ॥ **37** ॥ 384

త్రయోదశార్ద్ధమహ్నా తు ఋక్షాణాం చరతే రవిః।
ముహూర్తైస్తావదృక్షాణి రాత్రౌ ద్వాదశభిశ్చరన్ ॥ **38** ॥ 385

అతో మందతరం నాభ్యాం చక్రం భ్రమతి వై యథా।
మృత్పిండ ఇవ మధ్యస్థో ధ్రువో భ్రమతి వై తథా ॥ **39** ॥ 386

కులాలచక్రనాభిస్తు యథా తత్రైవ వర్తతే।
ధ్రువస్తథా హి మైత్రేయ తత్రైవ పరివర్తతే ॥ **40** ॥ 387

ఉభయోః కాష్ఠయోర్మధ్యే భ్రమతో మండలాని తు।
దివా నక్తం చ సూర్యస్య మందా శీఘ్రా చ వై గతిః ॥ **41** ॥ 388

మందాహ్ని యస్మిన్నయనే శీఘ్రా నక్తం తదా గతిః।
శీఘ్రా నిశి యదా చాస్య తదా మందా దివా గతిః ॥ **42** ॥ 389

ఏకప్రమాణమేవైష మార్గం యాతి దివాకరః।
అహోరాత్రేణ యో భుంక్తే సమస్తా రాశయో ద్విజ ॥ **43** ॥ 390

షడేవ రాశీన్ యో భుంక్తే రాత్రావన్యాంశ్చ షడ్దివా ॥ **44** ॥ 391

రాశిప్రమాణజనితా దీర్ఘహ్రస్వాత్మతా దినే।
తథా నిశాయాం రాశీనాం ప్రమాణైర్లఘుదీర్ఘతా ॥ **45** ॥ 392

దినాదేర్దీర్ఘహ్రస్వత్వం తద్భోగేనైవ జాయతే।
ఉత్తరే ప్రక్రమే శీఘ్రా నిశి మందా గతిర్దివా ॥ **46** ॥ 393

దక్షిణే త్వయనే చైవ విపరీతా వివస్వతః ॥ **47** ॥ 394

ఉషా రాత్రిః సమాఖ్యాతా వ్యుష్టిశ్చాప్యుచ్యతే దినం।
ప్రోచ్యతే చ తథా సంధ్యా ఉషావ్యుష్ట్యోర్యదంతరం ॥ **48** ॥ 395

సంధ్యాకాలే చ సంప్రాప్తే రౌద్రే పరమదారుణే।
మందేహా రాక్షసా ఘోరాః సూర్యమిచ్ఛంతి ఖాదితుం ॥ **49** ॥ 396

ప్రజాపతికృతః శాపస్తేషాం మైత్రేయ రక్షసాం।
అక్షయత్వం శరీరాణాం మరణం చ దినే దినే ॥ **50** ॥ 397

తతః సూర్యస్య తైర్యుద్ధం భవత్యత్యంతదారుణం।
తతో ద్విజోత్తమాస్తోయం సంక్షిపంతి మహామునే ॥ **51** ॥ 398

ఓంకారబ్రహ్మసంయుక్తం గాయత్ర్యా చాభిమంత్రితం।
తేన దహ్యంతి తే పాపా వజ్రీభూతేన వారిణా ॥ **52** ॥ 399

అగ్నిహోత్రే హూయతే యా సమంత్రా ప్రథమాహుతిః।
సూర్యో జ్యోతిః సహస్రాంశుస్తయా దీప్యతి భాస్కరః ॥ **53** ॥ 400

ఓంకారో భగవాన్విష్ణుస్త్రిధామా వచసాం పతిః।
తదుచ్చారణతస్తే తు వినాశం యాంతి రాక్షసాః ॥ **54** ॥ 401

వైష్ణవోంఽశః పరః సూర్యో యోఽంతర్జ్యోతిరసంప్లవం।
అభిధాయక ఓంకారస్తస్య తత్ప్రేరకః పరః ॥ **55** ॥ 402

తేన సంప్రేరితం జ్యోతిరోంకారేణాథ దీప్తిమత్।
దహత్యశేషరక్షాంసి మందేహాఖ్యాన్యఘాని వై ॥ **56** ॥ 403

తస్మాన్నోల్లంఘనం కార్యం సంధ్యోపాసనకర్మణః।
స హంతి సూర్యం సంధ్యాయా నోపాస్తిం కురుతే తు యః ॥ **57** ॥ 404

తతః ప్రయాతి భగవాన్బ్రాహ్మణైరభిరక్షితః।
బాలఖిల్యాదిభిశ్చైవ జగతః పాలనోద్యతః ॥ **58** ॥ 405

కాష్ఠా నిమేషా దశ పంచ చైవ
త్రింశచ్చ కాష్ఠా గణయేత్కలాం చ।
త్రింశత్కలశ్చైవ భవేన్ముహూర్త -
స్తైస్త్రింశతా రాత్ర్యహనీ సమేతే ॥ **59** ॥ 406

హ్రాసవృద్ధీ త్వహర్భాగైర్దివసానాం యథాక్రమం ।
సంధ్యా ముహూర్తమాత్రా వై హ్రాసవృద్ధయోః సమా స్మృతా ॥ **60** ॥ 407

రేఖాప్రభృత్యథాదిత్యే త్రిముహూర్తగతే రవౌ ।
ప్రాతః స్మృతస్తతః కాలో భాగశ్చాహ్నః స పంచమః ॥ **61** ॥ 408

తస్మాత్ప్రాతస్తనాత్కాలాత్త్రిముహూర్తస్తు సంగవః ।
మధ్యాహ్నస్త్రిముహూర్తస్తు తస్మాత్కాలాత్తు సంగవాత్ ॥ **62** ॥ 409

తస్మాన్మాధ్యాహ్నికాత్కాలాదపరాహ్ణ ఇతి స్మృతః ।
త్రయ ఏవ ముహూర్తాస్తు కాలభాగః స్మృతో బుధైః ॥ **63** ॥ 410

అపరాహ్ణే వ్యతీతే తు కాలః సాయాహ్న ఏవ చ ।
దశపంచముహూర్తా వై ముహూర్తాస్త్రయ ఏవ చ ॥ **64** ॥ 411

దశపంచముహూర్తం వై అహర్వైషువతం స్మృతం ॥ **65** ॥ 412

వర్ద్ధతే హసతే చైవాప్యయనే దక్షిణోత్తరే ।
అహస్తు గ్రసతే రాత్రిం రాత్రిర్గ్రసతి వాసరం ॥ **66** ॥ 413

శరద్వసంతయోర్మధ్యే విషువం తు విభావ్యతే ।
తులామేషగతే భానౌ సమరాత్రిదినం తు తత్ ॥ **67** ॥ 414

కర్కటావస్థితే భానౌ దక్షిణాయనముచ్యతే ।
ఉత్తరాయణమప్యుక్తం మకరస్థే దివాకరే ॥ **68** ॥ 415

త్రింశన్ముహూర్తం కథితమహోరాత్రం తు యన్మయా ।
తాని పంచదశ బ్రహ్మన్ పక్ష ఇత్యభిధీయతే ॥ **69** ॥ 416

మాసః పక్షద్వయేనోక్తో ద్వౌ మాసౌ చార్కజావృతుః ।
ఋతుత్రయం చాప్యయనం ద్వేఽయనే వర్షసంజ్ఞితే ॥ **70** ॥ 417

సంవత్సరాదయః పంచ చతుర్మాసవికల్పితాః।
నిశ్చయః సర్వకాలస్య యుగమిత్యభిధీయతే ॥ **71** ॥ 418

సంవత్సరస్తు ప్రథమో ద్వితీయః పరివత్సరః।
ఇద్వత్సరస్తృతీయస్తు చతుర్థశ్చానువత్సరః।
వత్సరః పంచమశ్చాత్ర కాలోఽయం యుగసంజ్ఞితః ॥ **72** ॥ 419

యః శ్వేతస్యోత్తరః శైలః శృంగవానితి విశ్రుతః।
త్రీణి తస్య తు శృంగాణి యైరయం శృంగవాన్స్మృతః ॥ **73** ॥ 420

దక్షిణం చోత్తరం చైవ మధ్యం వైషువతం తథా।
శరద్వసంతయోర్మధ్యే తద్భానుః ప్రతిపద్యతే।
మేషాదౌ చ తులాదౌ చ మైత్రేయ విషువత్స్థితః ॥ **74** ॥ 421

తదా తుల్యమహోరాత్రం కరోతి తిమిరాపహః।
దశపంచముహూర్తం వై తదేతదుభయం స్మృతం ॥ **75** ॥ 422

ప్రథమే కృత్తికాభాగే యదా భాస్వాంస్తదా శశీ।
విశాఖానాం చతుర్థేఽశే మునే తిష్ఠత్యసంశయం ॥ **76** ॥ 423

విశాఖానాం యదా సూర్యశ్చరత్యంశం తృతీయకం।
తదా చంద్రం విజానీయాత్కృత్తికాశిరసి స్థితం ॥ **77** ॥ 424

తదైవ విషువాఖ్యోఽయం కాలః పుణ్యోఽభిధీయతే।
తదా దానాని దేయాని దేవేభ్యః ప్రయతాత్మభిః ॥ **78** ॥ 425

బ్రాహ్మణేభ్యః పితృభ్యశ్చ ముఖమేతత్తు దానజం।
దత్తదానస్తు విషువే కృతకృత్యోఽభిజాయతే ॥ **79** ॥ 426

అహోరాత్రార్ద్ధమాసాస్తు కలాఃకాష్ఠాఃక్షణాస్తథా।
పౌర్ణమాసీ తథా జ్ఞేయా అమావాస్యా తథైవ చ।
సినీవాలీ కుహూశ్చైవ రాకా చానుమతిస్తథా ॥ **80** ॥ 427

తపస్తపస్యా మధుమాధవౌ చ
శుక్రః శుచిశ్చాయనముత్తరం స్యాత్।
నభోనభస్యా చ ఇషస్తథోర్జ -
స్సహః సహస్యావితి దక్షిణం తత్ ॥ **81** ॥ 428

లోకాలోకశ్చ యశ్శైలః ప్రాగుక్తో భవతో మయా।
లోకపాలాస్తు చత్వారస్తత్ర తిష్ఠంతి సువ్రతాః ॥ **82** ॥ 429

సుధామా శంఖపాశ్చైవ కర్దమస్యాత్మజో ద్విజ।
హిరణ్యరోమా చైవాన్యశ్చతుర్థః కేతుమానపి ॥ **83** ॥ 430

నిర్ద్వంద్వా నిరభిమానా నిస్తంద్రా నిష్పరిగ్రహాః।
లోకపాలాః స్థితా హ్యేతే లోకాలోకే చతుర్దిశం ॥ **84** ॥ 431

ఉత్తరం యదగస్త్యస్య అజవీథ్యాశ్చ దక్షిణం।
పితృయానః స వై పంథా వైశ్వానరపథాద్బహిః ॥ **85** ॥ 432

తత్రాసతే మహాత్మాన ఋషయో యేఽగ్నిహోత్రిణః।
భూతారంభకృతం బ్రహ్మ శంసంతో ఋత్విగుద్యతాః।
ప్రారభంతే తు యే లోకాస్తేషాం పంథాః స దక్షిణః ॥ **86** ॥ 433

చలితం తే పునర్బ్రహ్మ స్థాపయంతి యుగే యుగే।
సంతత్యా తపసా చైవ మర్యాదాభిః శ్రుతేన చ ॥ **87** ॥ 434

జాయమానాస్తు పూర్వే చ పశ్చిమానాం గృహేషు వై।
పశ్చిమాశ్చైవ పూర్వేషాం జాయంతే నిధనేష్విహ ॥ **88** ॥ 435

ఏవమావర్తమానాస్తే తిష్ఠంతి నియతవ్రతాః।
సవితుర్దక్షిణం మార్గం శ్రితా హ్యేచంద్రతారకం ॥ **89** ॥ 436

నాగవీథ్యుత్తరం యచ్చ సప్తర్షిభ్యశ్చ దక్షిణం।
ఉత్తరః సవితుః పంథా దేవయానశ్చ స స్మృతః ॥ **90** ॥ 437

తత్ర తే వశినః సిద్ధా విమలా బ్రహ్మచారిణః।
సంతతిం తే జుగుప్సంతి తస్మాన్మృత్యుర్జితశ్చ తైః ॥ **91** ॥ 438

అష్టాశీతిసహస్రాణి మునీనామూర్ధ్వరేతసాం।
ఉదక్పంథానమర్యమ్ణః స్థితాన్యాభూతసంప్లవం ॥ **92** ॥ 439

తేఽసంప్రయోగాల్లోభస్య మైథునస్య చ వర్జనాత్।
ఇచ్ఛాద్వేషాప్రవృత్త్యా చ భూతారంభవివర్జనాత్ ॥ **93** ॥ 440

పునశ్చ కామాసంయోగాచ్ఛబ్దాదేర్దోషదర్శనాత్।
ఇత్యేభిః కారణైః శుద్ధాస్తేఽమృతత్వం హి భేజిరే ॥ **94** ॥ 441

ఆభూతసంప్లవం స్థానమమృతత్వం విభావ్యతే।
త్రైలోక్యస్థితికాలోఽయమపునర్మార ఉచ్యతే ॥ **95** ॥ 442

బ్రహ్మహత్యాశ్వమేధాభ్యాం పాపపుణ్యకృతో విధిః।
ఆభూతసంప్లవాంతంతు ఫలముక్తం తయోర్ద్విజ ॥ **96** ॥ 443

యావన్మాత్రే ప్రదేశే తు మైత్రేయావస్థితో ధ్రువః।
క్షయమాయాతి తావత్తు భూమేరాభూతసంప్లవాత్ ॥ **97** ॥ 444

ఊర్ధ్వోత్తరమృషిభ్యస్తు ధ్రువో యత్ర వ్యవస్థితః।
ఏతద్విష్ణుపదం దివ్యం తృతీయం వ్యోమ్ని భాసురం ॥ **98** ॥ 445

నిర్ధూతదోషపంకానాం యతీనాం సంయతాత్మనాం।
స్థానం తత్పరమం విప్ర పుణ్యపాపపరిక్షయే ॥ **99** ॥ 446

అపుణ్యపుణ్యోపరమే క్షీణాశేషాప్తిహేతవః।
యత్ర గత్వా న శోచంతి తద్విష్ణోః పరమం పదం ॥ **100** ॥ 447

ధర్మధువాద్యాస్తిష్ఠంతి యత్ర తే లోకసాక్షిణః।
తత్సార్ష్ట్యోత్పన్నయోగేద్ధాస్తద్విష్ణోః పరమం పదం ॥ **101** ॥ 448

యత్రోతమేతత్ప్రోతం చ యద్భూతం సచరాచరం।
భావ్యం చ విశ్వం మైత్రేయ తద్విష్ణోః పరమం పదం ॥ **102** ॥ 449

దివీవ చక్షురాతతం యోగినాం తన్మయాత్మనాం।
వివేకజ్ఞానదృష్టం చ తద్విష్ణోః పరమం పదం ॥ **103** ॥ 450

యస్మిన్ప్రతిష్ఠితో భాస్వాన్మేఢీభూతః స్వయం ధ్రువః।
ధ్రువే చ సర్వజ్యోతీంషి జ్యోతిః ష్వంభోముచో ద్విజ ॥ **104** ॥ 451

మేఘేషు సంగతా వృష్టిర్వృష్టేః సృష్టేశ్చ పోషణం।
ఆప్యాయనం చ సర్వేషాం దేవాదీనాం మహామునే ॥ **105** ॥ 452

తతశ్చాజ్యాహుతిద్వారా పోషితాస్తే హవిర్భుజః।
వృష్టేః కారణతాం యాంతి భూతానాం స్థితయే పునః ॥ **106** ॥ 453

ఏవమేతత్పదం విష్ణోస్తృతీయమమలాత్మకం।
ఆధారభూతం లోకానాం త్రయాణాం వృష్టికారణం ॥ **107** ॥ 454

తతః ప్రభవతి బ్రహ్మన్సర్వపాపహరా సరిత్।
గంగా దేవాంగనాంగానామనులేపనపింజరా ॥ **108** ॥ 455

వామపాదాంబుజాంగుష్ఠనఖస్రోతోవినిర్గతాం।
విష్ణోర్బిభర్తి యాం భక్త్యా శిరసాహర్నిశం ధ్రువః ॥ **109** ॥ 456

తతః సప్తర్షయో యస్యాః ప్రాణాయామపరాయణాః।
తిష్ఠంతి వీచిమాలాభిరుహ్యమానజటా జలే ॥ **110** ॥ 457

వార్యోధైః సంతతైర్యస్యాః ప్లావితం శశిమండలం।
భూయోఽధికతరాం కాంతిం వహత్యేతదుహ క్షయే ॥ **111** ॥ 458

మేరుపృష్ఠే పతత్యుచ్చైర్నిష్క్రాంతా శశిమండలాత్।
జగతః పావనార్థాయ ప్రయాతి చ చతుర్దిశం ॥ **112** ॥ 459

సీతా చాలకనందా చ చక్షుర్భద్రా చ సంస్థితా।
ఏకైవ యా చతుర్భేదా దిగ్భేదగతిలక్షణా ॥ **113** ॥ 460

భేదం చాలకనందాఖ్యం యస్యాః శర్వోఽపి దక్షిణం।
దధార శిరసా ప్రీత్యా వర్షాణామధికం శతం ॥ **114** ॥ 461

శంభోర్జటాకలాపాచ్చ వినిష్క్రాంతాస్థిశర్కరాః।
ప్లావయిత్వా దివం నిన్యే యా పాపాన్సగరాత్మజాన్ ॥ **115** ॥ 462

స్నాతస్య సలిలే యస్యాః సద్యః పాపం ప్రణశ్యతి।
అపూర్వపుణ్యప్రాప్తిశ్చ సద్యో మైత్రేయ జాయతే ॥ **116** ॥ 463

దత్తాః పితృభ్యో యత్రాపస్తనయైః శ్రద్ధయాన్వితైః।
సమాశతం ప్రయచ్ఛంతి తృప్తిం మైత్రేయ దుర్లభాం ॥ **117** ॥ 464

యస్యామిష్ట్వా మహాయజ్ఞైర్యజ్ఞేశం పురుషోత్తమం।
ద్విజ భూపాః పరాం సిద్ధిమవాపుర్దివి చేహ చ ॥ **118** ॥ 465

స్నానాద్విధూతపాపాశ్చ యజ్ఞలైర్యుతయస్తథా।
కేశవాసక్తమనసః ప్రాప్తా నిర్వాణముత్తమం ॥ **119** ॥ 466

శ్రుతాఽభిలషితా దృష్టా స్పృష్టా పీతాఽవగాహితా।
యా పావయతి భూతాని కీర్తితా చ దినే దినే ॥ **120** ॥ 467

గంగా గంగేతి యైర్నామ యోజనానాం శతేష్వపి।
స్థితైరుచ్చారితం హంతి పాపం జన్మత్రయార్జితం ॥ **121** ॥ 468

యతః సా పావనాయాలం త్రయాణాం జగతామపి ।
సముద్భూతా పరం తత్తు తృతీయం భగవత్పదం ॥ **122** ॥ 469

॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే ద్వితీయేంఽశే అష్టమోఽధ్యాయః ॥

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ ద్వితీయేంఽశే నవమోఽధ్యాయః ॥

శ్రీపరాశర ఉవాచ

తారామయం భగవతః శిశుమారాకృతి ప్రభోః।
దివి రూపం హరేర్యత్తు తస్య పుచ్ఛే స్థితో ధ్రువః ॥ **1** ॥ 470

సైష భ్రమన్ భ్రామయతి చంద్రాదిత్యాదికాన్ గ్రహాన్।
భ్రమంతమను తం యాంతి నక్షత్రాణి చ చక్రవత్ ॥ **2** ॥ 471

సూర్యాచంద్రమసౌ తారా నక్షత్రాణి గ్రహైః సహ।
వాతానీకమయైర్బంధైర్ధ్రువే బద్ధాని తాని వై ॥ **3** ॥ 472

శిశుమారాకృతి ప్రోక్తం యద్రూపం జ్యోతిషాం దివి।
నారాయణోఽయనం ధామ్నాం తస్యాధారః స్వయం హృది ॥ **4** ॥ 473

ఉత్తానపాదపుత్రస్తు తమారాధ్య జగత్పతిం।
స తారాశిశుమారస్య ధ్రువః పుచ్ఛే వ్యవస్థితః ॥ **5** ॥ 474

ఆధారః శిశుమారస్య సర్వాధ్యక్షో జనార్దనః।
ధ్రువస్య శిశుమారస్తు ధ్రువే భానుర్వ్యవస్థితః ॥ **6** ॥ 475

తదాధారం జగచ్చేదం సదేవాసురమానుషం ॥ **7** ॥ 476

యేన విప్ర విధానేన తన్మమైకమనాః శృణు।
వివస్వానష్టభిర్మాసైరాదాయాపో రసాత్మికాః।
వర్షత్యంబు తతశ్చాన్నమన్నాదప్యఖిలం జగత్ ॥ **8** ॥ 477

వివస్వానంశుభిస్తీక్ష్ణైరాదాయ జగతో జలం।
సోమం పుష్ణాత్యథేందుశ్చ వాయునాడీమయైర్దివి।
నాలైర్విక్షిపతేఽభ్రేషు ధూమాగ్న్యనిలమూర్తిషు ॥ **9** ॥ 478

న భ్రశ్యంతి యతస్తేభ్యో జలాన్యభ్రాణి తాన్యతః।
అభ్రస్థాః ప్రపతంత్యాపో వాయునా సముదీరితాః।
సంస్కారం కాలజనితం మైత్రేయాసాద్య నిర్మలాః ॥ **10** ॥ 479

సరిత్సముద్రభౌమాస్తు తథాపః ప్రాణిసంభవాః।
చతుష్ప్రకారా భగవానాదత్తే సవితా మునే ॥ **11** ॥ 480

ఆకాశగంగాసలిలం తథాదాయ గభస్తిమాన్।
అనభ్రగతమేవోర్వ్యాం సద్యః క్షిపతి రశ్మిభిః ॥ **12** ॥ 481

తస్య సంస్పర్శనిర్ధూతపాపపంకో ద్విజోత్తమ।
న యాతి నరకం మర్త్యో దివ్యం స్నానం హి తత్స్మృతం ॥ **13** ॥ 482

దృష్టసూర్యం హి యద్వారి పతత్యభ్రైర్వినా దివః।
ఆకాశగంగాసలిలం తద్ధోభిః క్షిప్యతే రవేః ॥ **14** ॥ 483

కృత్తికాదిషు ఋక్షేషు విషమేషు చ యద్దివః।
దృష్టార్కపతితం జ్ఞేయం తద్గాంగం దిగ్గజోజ్ఝితం ॥ **15** ॥ 484

యుగ్మర్క్షేషు చ యత్తోయం పతత్యర్కోజ్ఝితం దివః।
తత్సూర్యరశ్మిభిః సర్వం సమాదాయ నిరస్యతే ॥ **16** ॥ 485

ఉభయం పుణ్యమత్యర్థం నృణాం పాపభయాపహం।
ఆకాశగంగాసలిలం దివ్యం స్నానం మహామునే ॥ **17** ॥ 486

యత్తు మేఘైః సముత్సృష్టం వారి తత్ప్రాణినాం ద్విజ।
పుష్ణాత్యోషధయః సర్వా జీవనాయామృతం హి తత్ ॥ **18** ॥ 487

తేన వృద్ధిం పరాం నీతః సకలశ్చౌషధీగణః।
సాధకః ఫలపాకాంతః ప్రజానాం ద్విజ జాయతే ॥ **19** ॥ 488

తేన యజ్ఞాన్యథాప్రోక్తాన్మానవాః శాస్త్రచక్షుషః।
కుర్వంత్యహరహస్తైశ్చ దేవానాప్యాయయంతి తే ॥ **20** ॥ 489

ఏవం యజ్ఞాశ్చ వేదాశ్చ వర్ణాశ్చ వృష్టిపూర్వకాః।
సర్వే దేవనికాయాశ్చ సర్వే భూతగణాశ్చ యే ॥ **21** ॥ 490

వృష్ట్యా ధృతమిదం సర్వమన్నం నిష్పాద్యతే యయా।
సాపి నిష్పాద్యతే వృష్టిః సవిత్రా మునిసత్తమ ॥ **22** ॥ 491

ఆధారభూతః సవితుర్ధ్రువో మునివరోత్తమ।
ధ్రువస్య శిశుమారోఽసౌ సోఽపి నారాయణాత్మకః ॥ **23** ॥ 492

హృది నారాయణస్తస్య శిశుమారస్య సంస్థితః।
బిభర్తా సర్వభూతానామాదిభూతః సనాతనః ॥ **24** ॥ 493

॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే ద్వితీయేంఽశే నవమోఽధ్యాయః ॥

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ ద్వితీయేంఽశే దశమోఽధ్యాయః ॥

శ్రీపరాశర ఉవాచ

సాశీతిమండలశతం కాష్ఠయోరంతరం ద్వయోః।
ఆరోహణావరోహాభ్యాం భానోరబ్దేన యా గతిః ॥ **1** ॥ 494

స రథోఽధిష్ఠితో దేవైరాదిత్యైర్ఋషిభిస్తథా।
గంధర్వైరప్సరోభిశ్చ గ్రామణీసర్పరాక్షసైః ॥ **2** ॥ 495

ధాతా క్రతుస్థలా చైవ పులస్త్యో వాసుకిస్తథా।
రథభృద్గ్రామణీర్హేతిస్తుంబురుశ్చైవ సప్తమః ॥ **3** ॥ 496

ఏతే వసంతి వై చైత్రే మధుమాసే సదైవ హి।
మైత్రేయ స్యందనే భానోః సప్త మాసాధికారిణః ॥ **4** ॥ 497

అర్యమా పులహశ్చైవ రథౌజాః పుంజికస్థలా।
ప్రహేతిః కచ్ఛవీరశ్చ నారదశ్చ రథే రవేః ॥ **5** ॥ 498

మాధవే నివసంత్యేతే శుచిసంజ్ఞే నిబోధ మే ॥ **6** ॥ 499

మిత్రోఽత్రిస్తక్షకో రక్షః పౌరుషేయోఽథ మేనకా।
హాహా రథస్వనశ్చైవ మైత్రేయైతే వసంతి వై ॥ **7** ॥ 500

వరుణో వసిష్ఠో నాగశ్చ సహజన్యా హూహూ రథః।
రథచిత్రస్తథా శుక్రే వసంత్యాషాఢసంజ్ఞకే ॥ **8** ॥ 501

ఇంద్రో విశ్వావసుః స్రోత ఏలాపుత్రస్తథాంగిరాః।
ప్రమ్లోచా చ నభస్యేతే సర్పిశ్చార్కే వసంతి వై ॥ **9** ॥ 502

వివస్వానుగ్రసేనశ్చ భృగురాపూరణస్తథా।
అనుమ్లోచా శంఖపాలో వ్యాఘ్రో భాద్రపదే తథా ॥ **10** ॥ 503

పూషా వసురుచిర్వాతో గౌతమోఽథ ధనంజయః।
సుషేణోఽన్యో ఘృతాచీ చ వసంత్యాశ్వయుజే రవౌ ॥ **11** ॥ 504

విశ్వావసుర్భరద్వాజః పర్జన్యైరావతౌ తథా।
విశ్వాచీ సేనజిచ్చాపః కార్తికే చ వసంతి వై ॥ **12** ॥ 505

అంశకాశ్యపతార్క్ష్యాస్తు మహాపద్మస్తథోర్వశీ।
చిత్రసేనస్తథా విద్యున్మార్గశీర్షేఽధికారిణః ॥ **13** ॥ 506

క్రతుర్భగస్తథోర్ణాయుః స్ఫూర్జః కర్కోటకస్తథా।
అరిష్టనేమిశ్చైవాన్యా పూర్వచిత్తిర్వరాప్సరాః ॥ **14** ॥ 507

పౌషమాసే వసంత్యేతే సప్త భాస్కరమండలే।
లోకప్రకాశనార్థాయ విప్రవర్యాధికారిణః ॥ **15** ॥ 508

త్వష్టాథ జమదగ్నిశ్చ కంబలోఽథ తిలోత్తమా।
బ్రహ్మోపేతోఽథ ఋతజిద్ ధృతరాష్ట్రోఽథ సప్తమః ॥ **16** ॥ 509

మాఘమాసే వసంత్యేతే సప్త మైత్రేయ భాస్కరే।
శ్రూయతాం చాపరే సూర్యే ఫాల్గునే నివసంతి యే ॥ **17** ॥ 510

విష్ణురశ్వతరో రంభా సూర్యవర్చాశ్చ సత్యజిత్।
విశ్వామిత్రస్తథా రక్షో యజ్ఞోపేతో మహామునే ॥ **18** ॥ 511

మాసేష్వేతేషు మైత్రేయ వసంత్యేతే తు సప్తకాః।
సవితుర్మండలే బ్రహ్మన్విష్ణుశక్త్యుపబృంహితాః ॥ **19** ॥ 512

స్తువంతి మునయః సూర్యం గంధర్వైర్గీయతే పురః।
నృత్యంత్యప్సరసో యాంతి సూర్యస్యాను నిశాచరాః ॥ **20** ॥ 513

వహంతి పన్నగా యక్షైః క్రియతేఽభీషుసంగ్రహః ॥ **21** ॥ 514

బాలఖిల్యాస్తథైవైనం పరివార్య సమాసతే ॥ **22** ॥ 515

సోఽయం సప్తగణః సూర్యమండలే మునిసత్తమ।
హిమోష్ణవారివృష్టీనాం హేతుః స్వసమయం గతః ॥ **23** ॥ 516

॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే ద్వితీయేంఽశే దశమోఽధ్యాయః ॥

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ ద్వితీయేంఽశే ఏకాదశోఽధ్యాయః ॥

శ్రీమైత్రేయ ఉవాచ

యదేతద్భగవానాహ గణః సప్తవిధో రవేః।
మండలే హిమతాపాదేః కారణం తన్మయా శ్రుతం ॥ **1** ॥ 517

వ్యాపారశ్చాపి కథితో గంధర్వోరగరక్షసాం।
ఋషీణాం బాలఖిల్యానాం తథైవాప్సరసాం గురో ॥ **2** ॥ 518

యక్షాణాం చ రథే భానోర్విష్ణుశక్తిధృతాత్మనాం।
కిం చాదిత్యస్య యత్కర్మ తన్నాత్రోక్తం త్వయా మునే ॥ **3** ॥ 519

యది సప్తగణో వారి హిమముష్ణం చ వర్షతి।
తత్కిమత్ర రవేర్యేన వృష్టిః సూర్యాదితీర్యతే ॥ **4** ॥ 520

వివస్వానుదితో మధ్యే యాత్యస్తమితి కిం జనః।
బ్రవీత్యేతత్సమం కర్మ యది సప్తగణస్య తత్ ॥ **5** ॥ 521

శ్రీపరాశర ఉవాచ

మైత్రేయ శ్రూయతామేతద్యద్భవాన్పరిపృచ్ఛతి।
యథా సప్తగణేఽప్యేకః ప్రాధాన్యేనాధికో రవిః ॥ **6** ॥ 522

సర్వశక్తిః పరా విష్ణోరృగ్యజుఃసామసంజ్ఞితా।
సైషా త్రయీ తపత్యంహో జగతశ్చ హినస్తి యా ॥ **7** ॥ 523

సైష విష్ణుః స్థితః స్థిత్యాం జగతః పాలనోద్యతః।
ఋగ్యజుఃసామభూతోఽంతః సవితుర్ద్విజ తిష్ఠతి ॥ **8** ॥ 524

మాసి మాసి రవిర్యో యస్తత్ర తత్ర హి సా పరా।
త్రయీమయీ విష్ణుశక్తిరవస్థానం కరోతి వై ॥ **9** ॥ 525

ఋచః స్తువంతి పూర్వాహ్ణే మధ్యాహ్నేఽథ యజూంషి వై।
బృహద్రథంతరాదీని సామాన్యహ్నాః క్షయే రవిం ॥ **10** ॥ 526

అంగమేషా త్రయీ విష్ణోర్ఋగ్యజుఃసామసంజ్ఞితా।
విష్ణుశక్తిరవస్థానం సదాదిత్యే కరోతి సా ॥ **11** ॥ 527

న కేవలం రవేః శక్తిర్వైష్ణవీ సా త్రయీమయీ।
బ్రహ్మేథ పురుషో రుద్రస్త్రయమేతత్త్రయీమయం ॥ **12** ॥ 528

సర్గాదౌ ఋంగ్మయో బ్రహ్మా స్థితౌ విష్ణుర్యజుర్మయః।
రుద్రః సామమయోఽంతాయ తస్మాత్తస్యాశుచిర్ధ్వనిః ॥ **13** ॥ 529

ఏవం సా సాత్త్వికీ శక్తివైష్ణవీ యా త్రయీమయీ।
ఆత్మసప్తగణస్థం తం భాస్వంతమధితిష్ఠతి ॥ **14** ॥ 530

తయా చాధిష్ఠితః సోఽపి జాజ్వలీతి స్వరశ్మిభిః।
తమః సమస్తజగతాం నాశం నయతి చాఖిలం ॥ **15** ॥ 531

స్తువంతి చైనం మునయో గంధర్వైర్గీయతే పురః।
నృత్యంత్యోఽప్సరసో యాంతి తస్య చాను నిశాచరాః ॥ **16** ॥ 532

వహంతి పన్నగా యక్షైః క్రియతేఽభీషుసంగ్రహః।
బాలఖిల్యాస్తథైవైనం పరివార్య సమాసతే ॥ **17** ॥ 533

నోదేతా నాస్తమేతా చ కదాచిచ్ఛక్తిరూపధృక్।
విష్ణుర్విష్ణోః పృథక్ తస్య గణస్సప్తవిధోఽప్యయం ॥ **18** ॥ 534

స్తంభస్థదర్పణస్యేవ యోఽయమాసన్నతాం గతః।
ఛాయాదర్శనసంయోగం స తం ప్రాప్నోత్యథాత్మనః ॥ **19** ॥ 535

ఏవం సా వైష్ణవీ శక్తిర్నైవాపైతి తతో ద్విజ।
మాసానుమాసం భాస్వంతమధ్యాస్తే తత్ర సంస్థితం ॥ **20** ॥ 536

పితృదేవమనుష్యాదీన్స సదాప్యాయయన్ప్రభుః।
పరివర్తత్యహోరాత్రకారణం సవితా ద్విజ ॥ **21** ॥ 537

సూర్యరశ్మిః సుషుమ్ణా యస్తర్పితస్తేన చంద్రమాః।
కృష్ణపక్షేఽమరైః శశ్వత్పీయతే వై సుధామయః ॥ **22** ॥ 538

పీతం తం ద్వికలం సోమం కృష్ణపక్షక్షయే ద్విజ।
పిబంతి పితరస్తేషాం భాస్కరాత్తర్పణం తథా ॥ **23** ॥ 539

ఆదత్తే రశ్మిభిర్యంతు క్షితిసంస్థం రసం రవిః।
తముత్సృజతి భూతానాం పుష్ట్యర్థం సస్యవృద్ధయే ॥ **24** ॥ 540

తేన ప్రీణాత్యశేషాణి భూతాని భగవాన్ రవిః।
పితృదేవమనుష్యాదీనేవమాప్యాయయత్యసౌ ॥ **25** ॥ 541

పక్షతృప్తిం తు దేవానాం పిత్ర్యాణాం చైవ మాసికీం।
శశ్వత్తృప్తిం చ మర్త్యానాం మైత్రేయార్కః ప్రయచ్ఛతి ॥ **26** ॥ 542

॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే ద్వితీయేంఽశే ఏకాదశోఽధ్యాయః ॥

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ ద్వితీయేంఽశే ద్వాదశోఽధ్యాయః ॥

శ్రీపరాశర ఉవాచ

రథస్త్రిచక్రః సోమస్య కుందాభాస్తస్య వాజినః।
వామదక్షిణతో యుక్తా దశ తేన చరత్యసౌ ॥ **1** ॥ 543

వీథ్యాశ్రయాణి ఋక్షాణి ధ్రువాధారేణ వేగినా।
హ్రాసవృద్ధిక్రమస్తస్య రశ్మీనాం సవితుర్యథా ॥ **2** ॥ 544

అర్కస్యేవ హి తస్యాశ్వాః సకృద్యుక్తా వహంతి తే।
కల్పమేకం మునిశ్రేష్ఠ వారిగర్భసముద్భవాః ॥ **3** ॥ 545

క్షీణం పీతం సురైః సోమమాప్యాయయతి దీప్తిమాన్।
మైత్రేయైకకలం సంతం రశ్మినైకేన భాస్కరః ॥ **4** ॥ 546

క్రమేణ యేన పీతోఽసౌ దేవైస్తేన నిశాకరం।
ఆప్యాయయత్యనుదినం భాస్కరో వారితస్కరః ॥ **5** ॥ 547

సంభృతం చార్ధమాసేన తత్సోమస్థం సుధామృతం।
పిబంతి దేవా మైత్రేయ సుధాహారా యతోఽమరాః ॥ **6** ॥ 548

త్రయస్త్రింశత్సహస్రాణి త్రయస్త్రింశచ్ఛతాని చ।
త్రయస్త్రింశత్తథా దేవాః పిబంతి క్షణదాకరం ॥ **7** ॥ 549

కలాద్వయావశిష్టస్తు ప్రవిష్టః సూర్యమండలం।
అమాఖ్యరశ్మౌ వసతి అమావాస్యా తతః స్మృతా ॥ **8** ॥ 550

అప్సు తస్మిన్నహోరాత్రే పూర్వం విశతి చంద్రమాః।
తతో వీరుత్సు వసతి ప్రయాత్యర్కం తతః క్రమాత్ ॥ **9** ॥ 551

ఛినత్తి వీరుధో యస్తు వీరుత్సంస్థే నిశాకరే।
పత్రం వా పాతయత్యేకం బ్రహ్మహత్యాం స విందతి ॥ **10** ॥ 552

సోమం పంచదశే భాగే కించిచ్ఛిష్టే కలాత్మకే।
అపరాహ్ణే పితృగణా జఘన్యం పర్యుపాసతే ॥ **11** ॥ 553

పిబంతి ద్వికలాకారం శిష్టా తస్య కలా తు యా।
సుధామృతమయీ పుణ్యా తామిందోః పితరో మునే ॥ **12** ॥ 554

నిస్సృతం తదమావాస్యాం గభస్తిభ్యః సుధామృతం।
మాసం తృప్తిమవాప్యాగ్ర్యాం పితరః సంతి నిర్వృతాః।
సౌమ్యా బర్హిషదశ్చైవ అగ్నిష్వాత్తాశ్చ తే త్రిధా ॥ **13** ॥ 555

ఏవం దేవాన్ సితే పక్షే కృష్ణపక్షే తథా పిత్ర్యాన్।
వీరుధశ్చామృతమయైః శీతైరప్పరమాణుభిః ॥ **14** ॥ 556

వీరుధౌషధినిష్పత్త్యా మనుష్యపశుకీటకాన్।
ఆప్యాయయతి శీతాంశుః ప్రాకాశ్యాహ్లాదనేన తు ॥ **15** ॥ 557

వాయ్వగ్నిద్రవ్యసంభూతో రథశ్చంద్రసుతశ్చ చ।
పిశంగైస్తురగైర్యుక్తః సోఽష్టాభిర్వాయువేగిభిః ॥ **16** ॥ 558

సవరూథః సానుకర్షో యుక్తో భూసంభవైర్హయైః।
సోపాసంగపతాకస్తు శుక్రస్యాపి రథో మహాన్ ॥ **17** ॥ 559

అష్టాశ్వః కాంచనః శ్రీమాన్భౌమస్యాపి రథో మహాన్।
పద్మరాగారుణైరశ్వైః సంయుక్తో వహ్నిసంభవైః ॥ **18** ॥ 560

అష్టాభిః పాండురైర్యుక్తో వాజిభిః కాంచనో రథః।
తస్మింస్తిష్ఠతి వర్షాంతే రాశౌ రాశౌ బృహస్పతిః ॥ **19** ॥ 561

ఆకాశసంభవైరశ్వైః శబలైః స్యందనం యుతం।
తమారుహ్య శనైర్యాతి మందగామీ శనైశ్చరః ॥ **20** ॥ 562

స్వర్భానోస్తురగా హృష్టా భృంగాభా ధూసరం రథం।
సకృద్యుక్తాస్తు మైత్రేయ వహంత్యవిరతం సదా ॥ **21** ॥ 563

ఆదిత్యాన్నిస్సృతో రాహుః సోమం గచ్ఛతి పర్వసు।
ఆదిత్యమేతి సోమాచ్చ పునః సౌరేషు పర్వసు ॥ **22** ॥ 564

తథా కేతురథస్యాశ్వా అప్యష్టౌ వాతరంహసః।
పలాలధూమవర్ణాభా లాక్షారసనిభారుణాః ॥ **23** ॥ 565

ఏతే మయా గ్రహాణాం వై తవాఖ్యాతా రథా నవ।
సర్వే ధ్రువే మహాభాగ ప్రబద్ధా వాయురశ్మిభిః ॥ **24** ॥ 566

గ్రహర్క్షతారాధిష్ణ్యాని ధ్రువే బద్ధాన్యశేషతః।
భ్రమంత్యుచితచారేణ మైత్రేయానిలరశ్మిభిః ॥ **25** ॥ 567

యావంత్యశ్చైవ తారాస్తాస్తావంతో వాతరశ్మయః।
సర్వే ధ్రువే నిబద్ధాస్తే భ్రమంతో భ్రామయంతి తం ॥ **26** ॥ 568

తైలపీడా యథా చక్రం భ్రమంతో భ్రామయంతి వై।
తథా భ్రమంతి జ్యోతీంషి వాతవిద్ధాని సర్వశః ॥ **27** ॥ 569

అలాతచక్రవద్యాంతి వాతచక్రేరితాని తు।
యస్మాజ్జ్యోతీంషి వహతి ప్రవహస్తేన స స్మృతః ॥ **28** ॥ 570

శిశుమారస్తు యః ప్రోక్తః స ధ్రువో యత్ర తిష్ఠతి।
సన్నివేశం చ తస్యాపి శృణుష్వ మునిసత్తమ ॥ **29** ॥ 571

యదహ్నా కురుతే పాపం తం దృష్ట్వా నిశి ముచ్యతే।
యావంత్యశ్చైవ తారాస్తాః శిశుమారాశ్రితా దివి।
తావంత్యేవ తు వర్షాణి జీవత్యభ్యధికాని చ ॥ **30** ॥ 572

ఉత్తానపాదస్తస్యాధో విజ్ఞేయో హ్యుత్తరో హనుః।
యజ్ఞోఽధరశ్చ విజ్ఞేయో ధర్మో మూర్ధ్నమాశ్రితః ॥ **31** ॥ 573

హృది నారాయణశ్చాస్తే అశ్వినౌ పూర్వపాదయోః।
వరుణశ్చార్యమా చైవ పశ్చిమే తస్య సక్థినీ ॥ **32** ॥ 574

శిశ్నః సంవత్సరస్తస్య మిత్రోఽపానం సమాశ్రితః ॥ **33** ॥ 575

పుచ్ఛేఽగ్నిశ్చ మహేంద్రశ్చ కశ్యపోఽథ తతో ధ్రువః।
తారకా శిశుమారస్య నాస్తమేతి చతుష్టయం ॥ **34** ॥ 576

ఇత్యేష సన్నివేశోఽయం పృథివ్యా జ్యోతిషాం తథా।
ద్వీపానాముదధీనాం చ పర్వతానాం చ కీర్తితః ॥ **35** ॥ 577

వర్షాణాం చ నదీనాం చ యే చ తేషు వసంతి వై।
తేషాం స్వరూపమాఖ్యాతం సంక్షేపః శ్రూయతాం పునః ॥ **36** ॥ 578

యదంబు వైష్ణవః కాయస్తతో విప్ర వసుంధరా।
పద్మాకారా సముద్భూతా పర్వతాబ్ధ్యాదిసంయుతా ॥ **37** ॥ 579

జ్యోతీంషి విష్ణుర్భువనాని విష్ణు -
ర్వనాని విష్ణుర్గిరయో దిశశ్చ।
నద్యః సముద్రాశ్చ స ఏవ సర్వం
యదస్తి యన్నాస్తి చ విప్రవర్య ॥ **38** ॥ 580

జ్ఞానస్వరూపో భగవాన్యతోఽసా -
వశేషమూర్తిర్న తు వస్తుభూతః।

తతో హి శైలాబ్ధిధరాదిభేదాఞ్ -
జానీహి విజ్ఞానవిజృంభితాని ॥ **39** ॥ 581

యదా తు శుద్ధం నిజరూపి సర్వం
కర్మక్షయే జ్ఞానమపాస్తదోషం ।
తదా హి సంకల్పతరోః ఫలాని
భవంతి నో వస్తుషు వస్తు భేదాః ॥ **40** ॥ 582

వస్త్వస్తి కిం కుత్రచిదాదిమధ్య -
పర్యంతహీనం సతతైకరూపం ।
యచ్చాన్యథాత్వం ద్విజ యాతి భూయో
న తత్తథా తత్ర కుతో హి తత్త్వం ॥ **41** ॥ 583

మహీ ఘటత్వం ఘటతః కపాలికా
కపాలికా చూర్ణరజస్తతోఽణుః ।
జనైః స్వకర్మస్తిమితాత్మనిశ్చయై -
రాలక్ష్యతే బ్రూహి కిమత్ర వస్తు ॥ **42** ॥ 584

తస్మాన్న విజ్ఞానమృతేఽస్తి కించిత్ -
క్వచిత్కదాచిద్ద్విజ వస్తుజాతం ।
విజ్ఞానమేకం నిజకర్మభేద -
విభిన్నచిత్తైర్బహుధాభ్యుపేతం ॥ **43** ॥ 585

జ్ఞానం విశుద్ధం విమలం విశోక -
మశేషలోభాదినిరస్తసంగం ।
ఏకం సదేకం పరమః పరేశః
స వాసుదేవో న యతోఽన్యదస్తి ॥ **44** ॥ 586

సద్భావ ఏవం భవతో మయోక్తో
జ్ఞానం యథా సత్యమసత్యమన్యత్ ।

ఏతత్తు యత్సంవ్యవహారభూతం
తత్రాపి చోక్తం భువనాశ్రితం తే ॥ **45** ॥ 587

యజ్ఞైః పశుర్వహ్నిరశేషఋుత్విక్
సోమః సురాః స్వర్గమయశ్చ కామః।
ఇత్యాదికర్మాశ్రితమార్గదృష్టం
భూరాదిభోగాశ్చ ఫలాని తేషాం ॥ **46** ॥ 588

యచ్చైతద్భువనగతం మయా తవోక్తం
సర్వత్ర వ్రజతి హి తత్ర కర్మవశ్యః।
జ్ఞాత్వైవం ధ్రువమచలం సదైకరూపం
తత్కుర్యాద్విశతి హి యేన వాసుదేవం ॥ **47** ॥ 589

॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే ద్వితీయేంఽశే ద్వాదశోఽధ్యాయః ॥

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ ద్వితీయేంఽశే త్రయోదశోఽధ్యాయః ॥

శ్రీమైత్రేయ ఉవాచ

భగవన్సమ్యగాఖ్యాతం యత్పృష్టోఽసి మయా కిల।
భూసముద్రాదిసరితాం సంస్థానం గ్రహసంస్థితిః ॥ **1** ॥ 590

విష్ణ్వాధారం యథా చైతత్త్రైలోక్యం సమవస్థితం।
పరమార్థస్తు తే ప్రోక్తో యథా జ్ఞానం ప్రధానతః ॥ **2** ॥ 591

యత్త్వేతద్భగవానాహ భరతస్య మహీపతేః।
శ్రోతుమిచ్ఛామి చరితం తన్మమాఖ్యాతుమర్హసి ॥ **3** ॥ 592

భరతః స మహీపాలః శాలగ్రామేఽవసత్కిల।
యోగయుక్తః సమాధాయ వాసుదేవే సదా మనః ॥ **4** ॥ 593

పుణ్యదేశప్రభావేణ ధ్యాయతశ్చ సదా హరిం।
కథం తు నాఽభవన్ముక్తిర్యదభూత్స ద్విజః పునః ॥ **5** ॥ 594

విప్రత్వే చ కృతం తేన యద్భూయః సుమహాత్మనా।
భరతేన మునిశ్రేష్ఠ తత్సర్వం వక్తుమర్హసి ॥ **6** ॥ 595

శ్రీపరాశర ఉవాచ

శాలగ్రామే మహాభాగో భగవన్న్యస్తమానసః।
స ఉవాస చిరం కాలం మైత్రేయ పృథివీపతిః ॥ **7** ॥ 596

అహింసాదిష్వశేషేషు గుణేషు గుణినాం వరః।
అవాప పరమాం కాష్ఠాం మనసశ్చాపి సంయమే ॥ **8** ॥ 597

యజ్ఞేశాచ్యుత గోవింద మాధవానంత కేశవ।
కృష్ణ విష్ణో హృషీకేశ వాసుదేవ నమోఽస్తు తే ॥ **9** ॥ 598

ఇతి రాజాహ భరతో హరేర్నామాని కేవలం।
నాన్యజ్జగాద మైత్రేయ కించిత్స్వప్నాంతరేఽపి చ।
ఏతత్పదం తదర్థం చ వినా నాన్యదచింతయత్ ॥ **10** ॥ 599

సమిత్పుష్పకుశాదానం చక్రే దేవక్రియాకృతే।
నాన్యాని చక్రే కర్మాణి నిస్సంగో యోగతాపసః ॥ **11** ॥ 600

జగామ సోఽభిషేకార్థమేకదా తు మహానదీం।
ససౌ తత్ర తదా చక్రే స్నానస్యానంతరక్రియాః ॥ **12** ॥ 601

అథాజగామ తత్తీరం జలం పాతుం పిపాసితా।
ఆసన్నప్రసవా బ్రహ్మన్నేకైవ హరిణీ వనాత్ ॥ **13** ॥ 602

తతః సమభవత్తత్ర పీతప్రాయే జలే తథా।
సింహస్య నాదః సుమహాన్సర్వప్రాణిభయంకరః ॥ **14** ॥ 603

తతః సా సహసా త్రాసాదాప్లుతా నిమ్నగాతటం।
అత్యుచ్చారోహణేనాస్యా నద్యాం గర్భః పపాత హ ॥ **15** ॥ 604

తమూహ్యమానం వేగేన వీచిమాలాపరిప్లుతం।
జగ్రాహ స నృపో గర్భాత్పతితం మృగపోతకం ॥ **16** ॥ 605

గర్భప్రచ్యుతిదోషేణ ప్రోత్తుంగాక్రమణేన చ।
మైత్రేయ సాపి హరిణీ పపాత చ మమార చ ॥ **17** ॥ 606

హరిణీం తాం విలోక్యాథ విపన్నాం నృపతాపసః।
మృగపోతం సమాదాయ నిజమాశ్రమమాగతః ॥ **18** ॥ 607

చకారానుదినం చాసౌ మృగపోతస్య వై నృపః।
పోషణం పుష్యమాణశ్చ స తేన ववృధే మునే ॥ **19** ॥ 608

చచారాశ్రమపర్యంతే తృణాని గహనేషు సః।
దూరం గత్వా చ శార్దూలత్రాసాదభ్యాయయౌ పునః ॥ **20** ॥ 609

ప్రాతర్గత్వాతిదూరం చ సాయమాయాత్యథాశ్రమం।
పునశ్చ భరతస్యాభూదాశ్రమస్యోటజాజిరే ॥ **21** ॥ 610

తస్య తస్మిన్మృగే దూరసమీపపరివర్తిని।
ఆసీచ్చేతః సమాసక్తం న యయావన్యతో ద్విజ ॥ **22** ॥ 611

విముక్తరాజ్యతనయః ప్రోజ్ఝితాశేషబాంధవః।
మమత్వం స చకారోచ్చైస్తస్మిన్హరిణబాలకే ॥ **23** ॥ 612

కిం వృకైర్భక్షితో వ్యాఘ్రైః కిం సింహేన నిపాతితః।
చిరాయమాణే నిష్క్రాంతే తస్యాసీదితి మానసం ॥ **24** ॥ 613

ఏషా వసుమతీ తస్య ఖురాగ్రక్షతకర్బురా।
ప్రీతయే మమ జాతోఽసౌ క్వ మమైణకబాలకః ॥ **25** ॥ 614

విషాణాగ్రేణ మద్బాహుం కండూయనపరో హి సః।
క్షేమేణాభ్యాగతోఽరణ్యాదపి మాం సుఖయిష్యతి ॥ **26** ॥ 615

ఏతే లూనశిఖాస్తస్య దశనైరచిరోద్గతైః।
కుశాః కాశా విరాజంతే బటవః సామగా ఇవ ॥ **27** ॥ 616

ఇత్థం చిరగతే తస్మిన్న చక్రే మానసం మునిః।
ప్రీతిప్రసన్నవదనః పార్శ్వస్థే చాభవన్మృగే ॥ **28** ॥ 617

సమాధిభంగస్తస్యాసీత్తన్మయత్వాదృతాత్మనః।
సంత్యక్తరాజ్యభోగర్ద్ధిస్వజనస్యాపి భూపతేః ॥ **29** ॥ 618

చపలం చపలే తస్మిందూరగం దూరగామిని ।
మృగపోతేఽభవచ్చిత్తం స్థైర్యవత్తస్య భూపతేః ॥ **30** ॥ 619

కాలేన గచ్ఛతా సోఽథ కాలం చక్రే మహీపతిః ।
పితేవ సాస్రం పుత్రేణ మృగపోతేన వీక్షితః ॥ **31** ॥ 620

మృగమేవ తదాద్రాక్షీత్త్యజన్ప్రాణానసావపి ।
తన్మయత్వేన మైత్రేయ నాన్యత్కించిదచింతయత్ ॥ **32** ॥ 621

తతశ్చ తత్కాలకృతాం భావనాం ప్రాప్య తాదృశీం ।
జంబూమార్గే మహారణ్యే జాతో జాతిస్మరో మృగః ॥ **33** ॥ 622

జాతిస్మరత్వాదుద్విగ్నః సంసారస్య ద్విజోత్తమ ।
విహాయ మాతరం భూయః శాలగ్రామముపాయయౌ ॥ **34** ॥ 623

శుష్కైస్తృణైస్తథా పర్ణైః స కుర్వన్నాత్మపోషణం ।
మృగత్వహేతుభూతస్య కర్మణో నిష్కృతిం యయౌ ॥ **35** ॥ 624

తత్ర చోత్సృష్టదేహోఽసౌ జజ్ఞే జాతిస్మరో ద్విజః ।
సదాచారవతాం శుద్ధే యోగినాం ప్రవరే కులే ॥ **36** ॥ 625

సర్వవిజ్ఞానసంపన్నః సర్వశాస్త్రార్థతత్త్వవిత్ ।
అపశ్యత్స చ మైత్రేయ ఆత్మానం ప్రకృతేః పరం ॥ **37** ॥ 626

ఆత్మనోఽధిగతజ్ఞానో దేవాదీని మహామునే ।
సర్వభూతాన్యభేదేన స దదర్శ తదాత్మనః ॥ **38** ॥ 627

న పపాఠ గురుప్రోక్తం కృతోపనయనః శ్రుతిం ।
న దదర్శ చ కర్మాణి శాస్త్రాణి జగృహే న చ ॥ **39** ॥ 628

ఉక్తోఽపి బహుశః కించిజ్జడవాక్యమభాషత ।
తదప్యసంస్కారగుణం గ్రామ్యవాక్యోక్తిసంశ్రితం ॥ **40** ॥ 629

అపధ్వస్తవపుః సోఽపి మలినాంబరధృద్ద్విజః।
క్లిన్నదంతాంతరః సర్వైః పరిభూతః స నాగరైః ॥ **41** ॥ 630

సమ్మాననా పరాం హానిం యోగర్ద్ధేః కురుతే యతః।
జనేనావమతో యోగీ యోగసిద్ధిం చ విందతి ॥ **42** ॥ 631

తస్మాచ్చరేత వై యోగీ సతాం ధర్మమదూషయన్।
జనా యథావమన్యేరన్నచ్ఛేయుర్నైవ సంగతిం ॥ **43** ॥ 632

హిరణ్యగర్భవచనం విచింత్యేత్థం మహామతిః।
ఆత్మానం దర్శయామాస జడోన్మత్తాకృతిం జనే ॥ **44** ॥ 633

భుంక్తే కుల్మాషవ్రీహ్యాదిశాకం వన్యం ఫలం కణాన్।
యద్యదాప్నోతి సుబహు తదత్తే కాలసంయమం ॥ **45** ॥ 634

పితర్యుపరతే సోఽథ భ్రాతృభ్రాతృవ్యబాంధవైః।
కారితః క్షేత్రకర్మాది కదన్నాహారపోషితః ॥ **46** ॥ 635

సతూక్షపీనావయవో జడకారీ చ కర్మణి।
సర్వలోకోపకరణం బభూవాహారవేతనః ॥ **47** ॥ 636

తం తాదృశమసంస్కారం విప్రాకృతివిచేష్టితం।
క్షత్తా పృషతరాజస్య కాల్యై పశుమకల్పయత్ ॥ **48** ॥ 637

రాత్రౌ తం సమలంకృత్య వైశసస్య విధానతః।
అధిష్ఠితం మహాకాలీ జ్ఞాత్వా యోగేశ్వరం తథా ॥ **49** ॥ 638

తతః ఖడ్గం సమాదాయ నిశితం నిశి సా తథా।
క్షత్తారం క్రూరకర్మాణమచ్ఛినత్కంఠమూలతః।
స్వపార్షదయుతా దేవీ పపౌ రూధిరముల్బణం ॥ **50** ॥ 639

తతస్సౌవీరరాజస్య ప్రయాతస్య మహాత్మనః।
విష్టికర్తాథ మన్యేత విష్టియోగ్యోఽయమిత్యపి ॥ **51** ॥ 640

తం తాదృశం మహాత్మానం భస్మచ్ఛన్నమివానలం।
క్షత్తా సౌవీరరాజస్య విష్టియోగ్యమమన్యత ॥ **52** ॥ 641

స రాజా శిబికారూఢో గంతుం కృతమతిర్ద్విజ।
బభూవేక్షుమతీతీరే కపిలర్షేర్వరాశ్రమం ॥ **53** ॥ 642

శ్రేయః కిమత్ర సంసారే దుఃఖప్రాయే నృణామితి।
ప్రష్టుం తం మోక్షధర్మజ్ఞం కపిలాఖ్యం మహామునిం ॥ **54** ॥ 643

ఉవాహ శిబికాం తస్య క్షత్తుర్వచనచోదితః।
నృణాం విష్టిగృహీతానామన్యేషాం సోఽపి మధ్యగః ॥ **55** ॥ 644

గృహీతో విష్టినా విప్రః సర్వజ్ఞానైకభాజనః।
జాతిస్మరోఽసౌ పాపస్య క్షయకామ ఉవాహ తాం ॥ **56** ॥ 645

యయౌ జడమతిః సోఽథ యుగమాత్రావలోకనం।
కుర్వన్మతిమతాం శ్రేష్ఠస్తదన్యే త్వరితం యయుః ॥ **57** ॥ 646

విలోక్య నృపతిః సోఽథ విషమాం శిబికాగతిం।
కిమేతదిత్యాహ సమం గమ్యతాం శిబికావహాః ॥ **58** ॥ 647

పునస్తథైవ శిబికాం విలోక్య విషమాం హి సః।
నృపః కిమేతదిత్యాహ భవద్భిర్గమ్యతేఽన్యథా ॥ **59** ॥ 648

భూపతేర్వదతస్తస్య శ్రుత్వేత్థం బహుశో వచః।
శిబికావాహకాః ప్రోచురయం యాతీత్యసత్వరం ॥ **60** ॥ 649

రాజోవాచ

కిం శ్రాంతోఽస్యల్పమధ్వానం త్వయోఢా శిబికా మమ।
కిమాయాససహో న త్వం పీవానసి నిరీక్ష్యసే ॥ **61** ॥ 650

బ్రాహ్మణ ఉవాచ

నాహం పీవాన్న చైవోఢా శిబికా భవతో మయా।
న శ్రాంతోఽస్మి న చాయాసో సోఢవ్యోఽస్తి మహీపతే ॥ **62** ॥ 651

రాజోవాచ

ప్రత్యక్షం దృశ్యసే పీవానద్యాపి శిబికా త్వయి।
శ్రమశ్చ భారోద్వహనే భవత్యేవ హి దేహినాం ॥ **63** ॥ 652

బ్రాహ్మణ ఉవాచ

ప్రత్యక్షం భవతా భూప యద్దృష్టం మమ తద్వద।
బలవానబలశ్చేతి వాచ్యం పశ్చాద్విశేషణం ॥ **64** ॥ 653

త్వయోఢా శిబికా చేతి త్వయ్యద్యాపి చ సంస్థితా।
మిథ్యైతదత్ర తు భవాంఛృణోతు వచనం మమ ॥ **65** ॥ 654

భూమౌ పాదయుగం త్వాస్తే జంఘే పాదద్వయే స్థితే।
ఊర్వోర్జంఘూద్వయావస్థా తదాధారం తథోదరం ॥ **66** ॥ 655

వక్షఃస్థలం తథా బాహూ స్కంధౌ చోదరసంస్థితౌ।
స్కంధాశ్రితేయం శిబికా మమ భారోఽత్ర కిం కృతః ॥ **67** ॥ 656

శిబికాయాం స్థితం చేదం వపుస్త్వదుపలక్షితం।
తత్ర త్వమహమప్యత్ర ప్రోచ్యతే చేదమన్యథా ॥ **68** ॥ 657

అహం త్వం చ తథాన్యే చ భూతైరుహ్యామ పార్థివ।
గుణప్రవాహపతితో భూతవర్గోఽపి యాత్యయం ॥ **69** ॥ 658

కర్మవశ్యా గుణాశ్చైతే సత్త్వాద్యాః పృథివీపతే।
అవిద్యాసంచితం కర్మ తచ్చాశేషేషు జంతుషు ॥ **70** ॥ 659

ఆత్మా శుద్ధోఽక్షరః శాంతో నిర్గుణః ప్రకృతేః పరః।
ప్రవృద్ధ్యపచయౌ నాస్య ఏకస్యాఖిలజంతుషు ॥ **71** ॥ 660

యదా నోపచయస్తస్య న చైవాపచయో నృప।
తదా పీవానసీతీత్థం కయా యుక్త్యా త్వయేరితం ॥ **72** ॥ 661

భూపాదజంఘూకట్యూరుజఠరాదిషు సంస్థితే।
శిబికేయం యథా స్కంధే తథా భారః సమస్త్వయా ॥ **73** ॥ 662

తథాన్యైర్జంతుభిర్భూప శిబికోఢా న కేవలం।
శైలద్రుమగృహోత్థోఽపి పృథివీ సంభవోఽపి వా ॥ **74** ॥ 663

యదా పుంసః పృథగ్భావః ప్రాకృతైః కారణైర్నృప।
సోఢవ్యస్తు తదాయాసః కథం వా నృపతే మయా ॥ **75** ॥ 664

యద్ద్రవ్యా శిబికా చేయం తద్ద్రవ్యో భూతసంగ్రహః।
భవతో మేఽఖిలస్యాస్య మమత్వేనోపబృంహితః ॥ **76** ॥ 665

శ్రీపరాశర ఉవాచ

ఏవముక్త్వాభవన్మౌనీ స వహంఛిబికాం ద్విజ।
సోఽపి రాజావతీర్యోర్వ్యాం తత్పాదౌ జగృహే త్వరన్ ॥ **77** ॥ 666

రాజోవాచ

భో భో విసృజ్య శిబికాం ప్రసాదం కురు మే ద్విజ।
కథ్యతాం కో భవానత్ర జాల్మరూపధరః స్థితః ॥ **78** ॥ 667

యో భవాన్యన్నిమిత్తం వా యదాగమనకారణం।
తత్సర్వం కథ్యతాం విద్వన్మహ్యం శుశ్రూషవే త్వయా ॥ **79** ॥ 668

బ్రాహ్మణ ఉవాచ

శ్రూయతాం సోఽహమిత్యేతద్వక్తుం భూప న శక్యతే।
ఉపభోగనిమిత్తం చ సర్వత్రాగమనక్రియా ॥ **80** ॥ 669

సుఖదుఃఖోపభోగౌ తు తౌ దేహాద్యుపపాదకౌ।
ధర్మాధర్మోద్భవౌ భోక్తుం జంతుర్దేహాదిమృచ్ఛతి ॥ **81** ॥ 670

సర్వస్యైవ హి భూపాల జంతోః సర్వత్ర కారణం।
ధర్మాధర్మౌ యతః కస్మాత్కారణం పృచ్ఛ్యతే త్వయా ॥ **82** ॥ 671

రాజోవాచ

ధర్మాధర్మౌ న సందేహస్సర్వకార్యేషు కారణం।
ఉపభోగనిమిత్తం చ దేహాద్దేహాంతరాగమః ॥ **83** ॥ 672

యస్త్వేతద్భవతా ప్రోక్తం సోఽహమిత్యేతదాత్మనః।
వక్తుం న శక్యతే శ్రోతుం తన్మమేచ్ఛా ప్రవర్తతే ॥ **84** ॥ 673

యోఽస్తి సోఽహమితి బ్రహ్మన్కథం వక్తుం న శక్యతే।
ఆత్మన్యేష న దోషాయ శబ్దోఽహమితి యో ద్విజ ॥ **85** ॥ 674

బ్రాహ్మణ ఉవాచ

శబ్దోఽహమితి దోషాయ నాత్మన్యేష తథైవ తత్।
అనాత్మన్యాత్మవిజ్ఞానం శబ్దో వా భ్రాంతిలక్షణః ॥ **86** ॥ 675

జిహ్వా బ్రవీత్యహమితి దంతోష్ఠౌ తాలుకే నృప।
ఏతే నాహం యతః సర్వే వాఙ్నిష్పాదనహేతవః ॥ **87** ॥ 676

కిం హేతుభిర్వదత్యేషా వాగేవాహమితి స్వయం।
అతః పీవానసీత్యేతద్వక్తుమిత్థం న యుజ్యతే ॥ **88** ॥ 677

పిండఃపృథగ్యతఃపుంసఃశిరఃపాణ్యాదిలక్షణఃఽ
తతోఽహమితి కుత్రైతాం సంజ్ఞాం రాజన్కరోమ్యహం ॥ **89** ॥ 678

యద్యన్యోఽస్తి పరఃకోఽపి మత్తఃపార్థివసత్తమ ।
తదైషోఽహమయం చాన్యో వక్తుమేవమపీష్యతే ॥ **90** ॥ 679

యదా సమస్తదేహేషు పుమానేకో వ్యవస్థితఃఽ
తదా హి కో భవాన్సోఽహమిత్యేతద్విఫలం వచఃఽ ॥ **91** ॥ 680

త్వం రాజా శిబికా చేయమిమే వాహాఃపురఃసరాఃఽ
అయం చ భవతో లోకో న సదేతన్నృపోచ్యతే ॥ **92** ॥ 681

వృక్షాద్దారు తతశ్చేయం శిబికా త్వదధిష్ఠితా ।
కిం వృక్షసంజ్ఞా వాస్యాఃస్యాద్దారుసంజ్ఞాథ వా నృప ॥ **93** ॥ 682

వృక్షారూఢో మహారాజో నాయం వదతి తే జనఃఽ
న చ దారుణి సర్వస్త్వాం బ్రవీతి శిబికాగతం ॥ **94** ॥ 683

శిబికా దారుసంఘాతో రచనాస్థితిసంస్థితఃఽ
అన్విష్యతాం నృపశ్రేష్ఠ తద్భేదే శిబికా త్వయా ॥ **95** ॥ 684

ఏవం ఛత్రశలాకానాం పృథగ్భావే విమృశ్యతాం ।
'క్వ యాతం ఛత్రమిత్యేష న్యాయస్త్వయి తథా మయి ॥ **96** ॥ 685

పుమాన్ స్త్రీ గౌరజో వాజీ కుంజరో విహగస్తరుఃఽ
దేహేషు లోకసంజ్ఞేయం విజ్ఞేయా కర్మహేతుషు ॥ **97** ॥ 686

పుమాన్న దేవో న నరో న పశుర్న చ పాదపఃఽ
శరీరాకృతిభేదాస్తు భూపైతే కర్మయోనయఃఽ ॥ **98** ॥ 687

వస్తు రాజేతి యల్లోకే యచ్చ రాజభటాత్మకం ।
తథాన్యచ్చ నృపేత్థం తన్న సత్సంకల్పనామయం ॥ **99** ॥ 688

యత్తు కాలాంతరేణాపి నాన్యాం సంజ్ఞాముపైతి వై।
పరిణామాదిసంభూతాం తద్వస్తు నృప తచ్చ కిం ॥ **100** ॥ 689

త్వం రాజా సర్వలోకస్య పితుః పుత్రో రిపో రిపుః।
పల్యాః పతిః పితా సూనోః కిం త్వాం భూప వదామ్యహం ॥ **101** ॥ 690

త్వం కిమేతచ్ఛిరః కిం ను గ్రీవా తవ తథోదరం।
కిము పాదాదికం త్వం వా తవైతత్కిం మహీపతే ॥ **102** ॥ 691

సమస్తావయవేభ్యస్త్వం పృథగ్భూయ వ్యవస్థితః।
కోఽహమిత్యత్ర నిపుణో భూత్వా చింతయ పార్థివ ॥ **103** ॥ 692

ఏవం వ్యవస్థితే తత్త్వే మయాహమితి భాషితుం।
పృథక్కరణనిష్పాద్యం శక్యతే నృపతే కథం ॥ **104** ॥ 693

॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే ద్వితీయేంఽశే త్రయోదశోఽధ్యాయః ॥

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ ద్వితీయేంఽశే చతుర్దశోఽధ్యాయః ॥

శ్రీపరాశర ఉవాచ

నిశమ్య తస్యేతి వచః పరమార్థసమన్వితం ।
ప్రశ్రయావనతో భూత్వా తమాహ నృపతిర్ద్విజం ॥ **1** ॥ 694

రాజోవాచ

భగవన్యత్త్వయా ప్రోక్తం పరమార్థమయం వచః ।
శ్రుతే తస్మిన్భ్రమంతీవ మనసో మమ వృత్తయః ॥ **2** ॥ 695

ఏతద్వివేకవిజ్ఞానం యదశేషేషు జంతుషు ।
భవతా దర్శితం విప్ర తత్పరం ప్రకృతేర్మహత్ ॥ **3** ॥ 696

నాహం వహామి శిబికాం శిబికా న మయి స్థితా ।
శరీరమన్యదస్మత్తో యేనేయం శిబికా ధృతా ॥ **4** ॥ 697

గుణప్రవృత్త్యా భూతానాం ప్రవృత్తిః కర్మచోదితా ।
ప్రవర్తంతే గుణా హ్యేతే కిం మమేతి త్వయోదితం ॥ **5** ॥ 698

ఏతస్మిన్పరమార్థజ్ఞ మమ శ్రోత్రపథం గతే ।
మనో విహ్వలతామేతి పరమార్థార్థితాం గతం ॥ **6** ॥ 699

పూర్వమేవ మహాభాగం కపిలర్షిమహం ద్విజ ।
ప్రష్టుమభ్యుద్యతో గత్వా శ్రేయః కిం త్వత్ర శంస మే ॥ **7** ॥ 700

తదంతరే చ భవతా యదేతద్వాక్యమీరితం ।
తేనైవ పరమార్థార్థం త్వయి చేతః ప్రధావతి ॥ **8** ॥ 701

కపిలర్షిర్భగవతః సర్వభూతస్య వై ద్విజ।
విష్ణోరంశో జగన్మోహనాశాయోర్వీముపాగతః ॥ **9** ॥ 702

స ఏవ భగవాన్నూనమస్మాకం హితకామ్యయా।
ప్రత్యక్షతామత్ర గతో యథైతద్భవతోచ్యతే ॥ **10** ॥ 703

తన్మహ్యం ప్రణతాయ త్వం యచ్ఛ్రేయః పరమం ద్విజ।
తద్వదాఖిలవిజ్ఞానజలవీచ్యుదధిర్భవాన్ ॥ **11** ॥ 704

బ్రాహ్మణ ఉవాచ

భూప పృచ్ఛసి కిం శ్రేయః పరమార్థం ను పృచ్ఛసి।
శ్రేయాంస్యపరమార్థాని అశేషాణి చ భూపతే ॥ **12** ॥ 705

దేవతారాధనం కృత్వా ధనసంపదమిచ్ఛతి।
పుత్రానిచ్ఛతి రాజ్యం చ శ్రేయస్తస్యైవ తన్నృప ॥ **13** ॥ 706

కర్మ యజ్ఞాత్మకం శ్రేయః ఫలం స్వర్గాప్తిలక్షణం।
శ్రేయః ప్రధానం చ ఫలే తదేవానభిసంహితే ॥ **14** ॥ 707

ఆత్మా ధ్యేయః సదా భూప యోగయుక్తైస్తథా పరం।
శ్రేయస్తస్యైవ సంయోగః శ్రేయో యః పరమాత్మనః ॥ **15** ॥ 708

శ్రేయాంస్యేవమనేకాని శతశోఽథ సహస్రశః।
సంత్యత్ర పరమార్థస్తు న త్వేతే శ్రూయతాం చ మే ॥ **16** ॥ 709

ధర్మాయ త్యజ్యతే కిన్ను పరమార్థో ధనం యది।
వ్యయశ్చ క్రియతే కస్మాత్కామప్రాప్త్యుపలక్షణః ॥ **17** ॥ 710

పుత్రశ్చేత్పరమార్థః స్యాత్సోఽప్యన్యస్య నరేశ్వర।
పరమార్థభూతః సోఽన్యస్య పరమార్థో హి తత్పితా ॥ **18** ॥ 711

ఏవం న పరమార్థోఽస్తి జగత్యస్మించరాచరే।
పరమార్థో హి కార్యాణి కారణానామశేషతః ॥ **19** ॥ 712

రాజ్యాదిప్రాప్తిరత్రోక్తా పరమార్థతయా యది।
పరమార్థా భవంత్యత్ర న భవంతి చ వై తతః ॥ **20** ॥ 713

ఋగ్యజుఃసామనిష్పాద్యం యజ్ఞకర్మ మతం తవ।
పరమార్థభూతం తత్రాపి శ్రూయతాం గదతో మమ ॥ **21** ॥ 714

యత్తు నిష్పాద్యతే కార్యం మృదా కారణభూతయా।
తత్కారణానుగమనాజ్ఞాయతే నృప మృణ్మయం ॥ **22** ॥ 715

ఏవం వినాశిభిర్ద్రవ్యైఃసమిదాజ్యకుశాదిభిః।
నిష్పాద్యతే క్రియా యా తు సా భవిత్రీ వినాశినీ ॥ **23** ॥ 716

అనాశీ పరమార్థశ్చ ప్రాజ్ఞైరభ్యుపగమ్యతే।
తత్తు నాశి న సందేహో నాశిద్రవ్యోపపాదితం ॥ **24** ॥ 717

తదేవాఫలదం కర్మ పరమార్థో మతస్తవ।
ముక్తిసాధనభూతత్వాత్పరమార్థో న సాధనం ॥ **25** ॥ 718

ధ్యానం చైవాత్మనో భూప పరమార్థార్థశబ్దితం।
భేదకారి పరేభ్యస్తు పరమార్థో న భేదవాన్ ॥ **26** ॥ 719

పరమాత్మాత్మనోర్యోగఃపరమార్థ ఇతీష్యతే।
మిథ్యైతదన్యద్ద్రవ్యం హి నైతి తద్ద్రవ్యతాం యతః ॥ **27** ॥ 720

తస్మాచ్ఛ్రేయాంస్యశేషాణి నృపైతాని న సంశయః।
పరమార్థస్తు భూపాల సంక్షేపాచ్ఛ్రూయతాం మమ ॥ **28** ॥ 721

ఏకో వ్యాపీ సమఃశుద్ధో నిర్గుణఃప్రకృతేఃపరః।
జన్మవృద్ధ్యాదిరహిత ఆత్మా సర్వగతోఽవ్యయః ॥ **29** ॥ 722

పరజ్ఞానమయోఽసద్భిర్నామజాత్యాదిభిర్విభుః।
న యోగవాన్న యుక్తోఽభూన్నైవ పార్థివ యోక్ష్యతే ॥ **30** ॥ 723

తస్యాత్మపరదేహేషు సతోఽప్యేకమయం హి యత్।
విజ్ఞానం పరమార్థోఽసౌ ద్వైతినోఽతథ్యదర్శినః ॥ **31** ॥ 724

వేణురంధ్రప్రభేదేన భేదః షడ్జాదిసంజ్ఞితః।
అభేదవ్యాపినో వాయోస్తథాస్య పరమాత్మనః ॥ **32** ॥ 725

ఏకస్వరూపభేదశ్చ బాహ్యకర్మప్రవృత్తిజః।
దేవాదిభేదేఽపధ్వస్తే నాస్త్యేవావరణే హి సః ॥ **33** ॥ 726

॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే ద్వితీయేంఽశే చతుర్దశోఽధ్యాయః ॥

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ ద్వితీయేంఽశే పంచదశోఽధ్యాయః ॥

శ్రీపరాశర ఉవాచ

ఇత్యుక్తే మౌనినం భూయశ్చింతయానం మహీపతిం ।
ప్రత్యువాచాథ విప్రోఽసావద్వైతాంతర్గతాం కథాం ॥ **1** ॥ 727

బ్రాహ్మణ ఉవాచ

శ్రూయతాం నృపశార్దూల యద్గీతమృభుణా పురా ।
అవబోధం జనయతా నిదాఘస్య మహాత్మనః ॥ **2** ॥ 728

ఋభుర్నామాఽభవత్పుత్రో బ్రహ్మణః పరమేష్ఠినః ।
విజ్ఞాతతత్త్వసద్భావో నిసర్గాదేవ భూపతే ॥ **3** ॥ 729

తస్య శిష్యో నిదాఘోఽభూత్పులస్త్యతనయః పురా ।
ప్రాదాదశేషవిజ్ఞానం స తస్మై పరయా ముదా ॥ **4** ॥ 730

అవాప్తజ్ఞానతంత్రస్య న తస్యాద్వైతవాసనా ।
స ఋభుస్తర్కయామాస నిదాఘస్య నరేశ్వర ॥ **5** ॥ 731

దేవికాయాస్తటే వీరనగరం నామ వై పురం ।
సమృద్ధమతిరమ్యం చ పులస్త్యేన నివేశితం ॥ **6** ॥ 732

రమ్యోపవనపర్యంతే స తస్మిన్పార్థివోత్తమ ।
నిదాఘో నామ యోగజ్ఞ ఋభుశిష్యోఽవసత్పురా ॥ **7** ॥ 733

దివ్యే వర్షసహస్రే తు సమతీతేఽస్య తత్పురం ।
జగామ స ఋభుః శిష్యం నిదాఘమవలోకకః ॥ **8** ॥ 734

స తస్య వైశ్వదేవాంతే ద్వారాలోకనగోచరే।
స్థితస్తేన గృహీతార్ఘ్యో నిజవేశ్మ ప్రవేశితః ॥ **9** ॥ 735

ప్రక్షాలితాంఘ్రిపాణిం చ కృతాసనపరిగ్రహం।
ఉవాచ స ద్విజశ్రేష్ఠో భుజ్యతామితి సాదరం ॥ **10** ॥ 736

ఋభురువాచ

భో విప్రవర్య భోక్తవ్యం యదన్నం భవతో గృహే।
తత్కథ్యతాం కదన్నేషు న ప్రీతిః సతతం మమ ॥ **11** ॥ 737

నిదాఘ ఉవాచ

సక్తుయావకవాట్యానామపూపానాం చ మే గృహే।
యద్రోచతే ద్విజశ్రేష్ఠ తత్త్వం భుంక్ష్వ యథేచ్ఛయా ॥ **12** ॥ 738

ఋభురువాచ

కదన్నాని ద్విజైతాని మృష్టమన్నం ప్రయచ్ఛ మే।
సంయావపాయసాదీని ద్రప్సఫాణితవంతి చ ॥ **13** ॥ 739

నిదాఘ ఉవాచ

హే హే శాలిని మద్గేహే యత్కించిదతిశోభనం।
భక్ష్యోపసాధనం మృష్టం తేనాస్యాన్నం ప్రసాధయ ॥ **14** ॥ 740

బ్రాహ్మణ ఉవాచ

ఇత్యుక్తా తేన సా పత్నీ మృష్టమన్నం ద్విజస్య యత్।
ప్రసాధితవతీ తద్వై భర్తుర్వచనగౌరవాత్ ॥ **15** ॥ 741

తం భుక్తవంతమిచ్ఛాతో మృష్టమన్నం మహామునిం।
నిదాఘః ప్రాహ భూపాల ప్రశ్రయావనతః స్థితః ॥ **16** ॥ 742

నిదాఘ ఉవాచ

అపి తే పరమా తృప్తిరుత్పన్నా తుష్టిరేవ చ।
అపి తే మానసం స్వస్థమాహారేణ కృతం ద్విజ ॥ **17** ॥ 743

క్వ నివాసో భవాన్విప్ర క్వ చ గంతుం సముద్యతః।
ఆగమ్యతే చ భవతా యతస్తచ్చ ద్విజోచ్యతాం ॥ **18** ॥ 744

ఋభురువాచ

క్షుద్యస్య తస్య భుక్తేఽన్నే తృప్తిర్బ్రాహ్మణ జాయతే।
న మే క్షున్నాభవత్తృప్తిః కస్మాన్మాం పరిపృచ్ఛసి ॥ **19** ॥ 745

వహ్నినా పార్థివే ధాతౌ క్షపితే క్షుత్సముద్భవః।
భవత్యంభసి చ క్షీణే నృణాం తృడపి జాయతే ॥ **20** ॥ 746

క్షుత్తృష్ణే దేహధర్మాఖ్యే న మమైతే యతో ద్విజ।
తతః క్షుత్సంభవాభావాత్తృప్తిరస్త్యేవ మే సదా ॥ **21** ॥ 747

మనసః స్వస్థతా తుష్టిశ్చిత్తధర్మావిమౌ ద్విజ।
చేతసో యస్య తత్పృచ్ఛ పుమానేభిర్న యుజ్యతే ॥ **22** ॥ 748

క్వ నివాసస్తవేత్యుక్తం క్వ గంతాసి చ యత్త్వయా।
కుతశ్చాగమ్యతే తత్ర త్రితయేఽపి నిబోధ మే ॥ **23** ॥ 749

పుమాన్సర్వగతో వ్యాపీ ఆకాశవదయం యతః।
కుతః కుత్ర క్వ గంతాసీత్యేతదప్యర్థవత్కథం ॥ **24** ॥ 750

సోఽహం గంతా న చాగంతా నైకదేశనికేతనః।
త్వం చాన్యే చ న చ త్వం చ నాన్యే నైవాహమప్యహం ॥ **25** ॥ 751

మృష్టం న మృష్టమప్యేషా జిజ్ఞాసా మే కృతా తవ।
కిం వక్ష్యసీతి తత్రాపి శ్రూయతాం ద్విజసత్తమ ॥ **26** ॥ 752

కిమస్వాద్వథ వా మృష్టం భుంజతోఽస్తి ద్విజోత్తమ।
మృష్టమేవ యదామృష్టం తదేవోద్వేగకారకం. ॥ **27** ॥ 753

అమృష్టం జాయతే మృష్టం మృష్టాదుద్విజతే జనః।
ఆదిమధ్యావసానేషు కిమన్నం రుచికారకం ॥ **28** ॥ 754

మృణ్మయం హి గృహం యద్వన్మృదా లిప్తం స్థిరం భవేత్।
పార్థివోఽయం తథా దేహః పార్థివైః పరమాణుభిః ॥ **29** ॥ 755

యవగోధూమముద్గాది ఘృతం తైలం పయో దధి।
గుడం ఫలాదీని తథా పార్థివాః పరమాణవః ॥ **30** ॥ 756

తదేతద్భవతా జ్ఞాత్వా మృష్టామృష్టవిచారి యత్।
తన్మనస్సమతాలంబి కార్యం సామ్యం హి ముక్తయే ॥ **31** ॥ 757

బ్రాహ్మణ ఉవాచ

ఇత్యాకర్ణ్య వచస్తస్య పరమార్థాశ్రితం నృప।
ప్రణిపత్య మహాభాగో నిదాఘో వాక్యమబ్రవీత్ ॥ **32** ॥ 758

ప్రసీద మద్ధితార్థాయ కథ్యతాం యత్త్వమాగతః।
నష్టో మోహస్తవాకర్ణ్య వచాంస్యేతాని మే ద్విజ ॥ **33** ॥ 759

ఋభురువాచ

ఋభురస్మి తవాచార్యః ప్రజ్ఞాదానాయ తే ద్విజ।
ఇహాగతోఽహం యాస్యామి పరమార్థస్తవోదితః ॥ **34** ॥ 760

ఏవమేకమిదం విద్ధి న భేది సకలం జగత్।
వాసుదేవాభిధేయస్య స్వరూపం పరమాత్మనః ॥ **35** ॥ 761

బ్రాహ్మణ ఉవాచ

తథేత్యుక్త్వా నిదాఘేన ప్రణిపాతపురఃసరం ।
పూజితః పరయా భక్త్యా ఇచ్ఛాతః ప్రయయావృభుః ॥ **36** ॥ 762

॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే ద్వితీయేంఽశే పంచదశోఽధ్యాయః ॥

శ్రీః

శ్రీమతే రామానుజాయ నమః

శ్రీమతే నిగమాంతమహాదేశికాయ నమః

॥ ద్వితీయేంఽశే షోడశోఽధ్యాయః ॥

బ్రాహ్మణ ఉవాచ

ఋభుర్వర్షసహస్రే తు సమతీతే నరేశ్వర।
నిదాఘజ్ఞానదానాయ తదేవ నగరం యయౌ ॥ **1** ॥ 763

నగరస్య బహిః సోఽథ నిదాఘం దదృశే మునిః।
మహాబలపరీవారే పురం విశతి పార్థివే ॥ **2** ॥ 764

దూరే స్థితం మహాభాగం జనసమ్మర్దవర్జకం।
క్షుత్తామకంఠమాయాంతమరణ్యాత్ససమిత్కుశం ॥ **3** ॥ 765

దృష్ట్వా నిదాఘం స ఋభురుపగమ్యాభివాద్య చ।
ఉవాచ కస్మాదేకాంతే స్థీయతే భవతా ద్విజ ॥ **4** ॥ 766

నిదాఘ ఉవాచ

భో విప్ర జనసమ్మర్దో మహానేష నరేశ్వరః।
ప్రవివిక్షుః పురం రమ్యం తేనాత్ర స్థీయతే మయా ॥ **5** ॥ 767

ఋభురువాచ

నరాధిపోఽత్ర కతమః కతమశ్చేతరో జనః।
కథ్యతాం మే ద్విజశ్రేష్ఠ త్వమభిజ్ఞో మతో మమ ॥ **6** ॥ 768

నిదాఘ ఉవాచ

యోఽయం గజేంద్రమున్మత్తమద్రిశృంగసముచ్ఛ్రితం।
అధిరూఢో నరేంద్రోఽయం పరిలోకస్తథేతరః ॥ **7** ॥ 769

ఋభురువాచ

ఏతౌ హి గజరాజానౌ యుగపద్దర్శితౌ మమ।
భవతా న విశేషేణ పృథక్చిహ్నోపలక్షణౌ ॥ **8** ॥ 770

తత్కథ్యతాం మహాభాగ విశేషో భవతానయోః।
జ్ఞాతుమిచ్ఛామ్యహం కోఽత్ర గజః కో వా నరాధిపః ॥ **9** ॥ 771

నిదాఘ ఉవాచ

గజో యోఽయమధో బ్రహ్మన్నుపర్యస్యైష భూపతిః।
వాహ్యవాహకసంబంధం కో న జానాతి వై ద్విజ ॥ **10** ॥ 772

ఋభురువాచ

జానామ్యహం యథా బ్రహ్మంస్తథా మామవబోధయ।
అధఃశబ్దనిగద్యం హి కిం చోర్ధ్వమభిధీయతే ॥ **11** ॥ 773

బ్రాహ్మణ ఉవాచ

ఇత్యుక్తః సహసారుహ్య నిదాఘః ప్రాహ తమృభుం।
శ్రూయతాం కథయామ్యేష యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి ॥ **12** ॥ 774

ఉపర్యహం యథా రాజా త్వమధఃకుంజరో యథా।
అవబోధాయ తే బ్రహ్మందృష్టాంతో దర్శితో మయా ॥ **13** ॥ 775

ఋభురువాచ

త్వం రాజేవ ద్విజశ్రేష్ఠ స్థితోఽహం గజవద్యది।
తదేతత్త్వం సమాచక్ష్వ కతమస్త్వమహం తథా ॥ **14** ॥ 776

బ్రాహ్మణ ఉవాచ

ఇత్యుక్తః సత్వరం తస్య ప్రగృహ్య చరణావుభౌ।
నిదాఘస్త్వాహ భగవానాచార్యస్త్వమృభుర్భవం ॥ **15** ॥ 777

నాన్యస్యాద్వైతసంస్కారసంస్కృతం మానసం తథా।
యథాచార్యస్య తేన త్వాం మన్యే ప్రాప్తమహం గురుం ॥ **16** ॥ 778

ఋభురువాచ

తవోపదేశదానాయ పూర్వశుశ్రూషణాద్ధృతః।
గురుస్నేహాద్ధృభుర్నామ నిదాఘ సముపాగతః ॥ **17** ॥ 779

తదేతదుపదిష్టం తే సంక్షేపేణ మహామతే।
పరమార్థసారభూతం యత్తదద్వైతమశేషతః ॥ **18** ॥ 780

బ్రాహ్మణ ఉవాచ

ఏవముక్త్వా యయౌ విద్వాన్నిదాఘం స ఋభుర్గురుః।
నిదాఘోఽప్యుపదేశేన తేనాద్వైతపరోఽభవత్ ॥ **19** ॥ 781

సర్వభూతాన్యభేదేన దదృశే స తదాత్మనః।
యథా బ్రహ్మపరో ముక్తిమవాప పరమాం ద్విజః ॥ **20** ॥ 782

తథా త్వమపి ధర్మజ్ఞ తుల్యాత్మరిపుబాంధవః।
భవ సర్వగతం జానన్నాత్మానమవనీపతే ॥ **21** ॥ 783

సితనీలాదిభేదేన యథైకం దృశ్యతే నభః।
భ్రాంతిదృష్టిభిరాత్మాపి తథైకః సన్పృథక్పృథక్ ॥ **22** ॥ 784

ఏకః సమస్తం యదిహాస్తి కించి -
త్తదచ్యుతో నాస్తి పరం తతోఽన్యత్।
సోఽహం స చ త్వం స చ సర్వమేత -
దాత్మస్వరూపం త్యజ భేదమోహం ॥ **23** ॥ 785

శ్రీపరాశర ఉవాచ

ఇతీరితస్తేన స రాజవర్య -
స్తత్యాజ భేదం పరమార్థదృష్టిః।
స చాపి జాతిస్మరణాప్తబోధ -
స్తత్రైవ జన్మన్యపవర్గమాప ॥ **24** ॥ 786

ఇతి భరతనరేంద్రసారవృత్తం
కథయతి యశ్చ శృణోతి భక్తియుక్తః।
స విమలమతిరేతి నాత్మమోహం
భవతి చ సంసరణేషు ముక్తియోగ్యః ॥ **25** ॥ 787

॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే ద్వితీయేంఽశే షోడశోఽధ్యాయః ॥